

Jaarverslag 2020

KUNSTMUSEUM
DEN HAAG

Onze missie

Kunstmuseum Den Haag

Dit museum doet iets met je.
Het creëert afstand tot het alledaagse.
Biedt troost.
Zet je aan het denken.
Laat je tot rust komen.
Of juist niet.
Met museumzalen in menselijke maat,
komt Kunstmuseum Den Haag het
liefst dichtbij.
Zo dichtbij dat kunst intiem wordt.
En je niets anders kan dan naar
binnen kijken.

Inhoudsopgave

2020 in het kort: de cijfers	4
Met dank aan	5
Voorwoord Benno Tempel	7
Collecties	9
Tentoonstellingen	14
Maatschappelijk beleid en activiteiten	21
Educatie	26
Communicatie en Marketing	31
Partnerships & Events	36
Bestuur, Organisatie en Personeel	41
Financiën	46
 Bijlagen	
Verwervingen	50
Bruikleengevers	51
Publicaties	53

2020 in het kort: de cijfers

- 201.000 bezoekers Kunstmuseum Den Haag, waarvan 125.000 vóór 13 maart
- 50.000 bezoekers Fotomuseum Den Haag en GEM/KM21
- 112 dagen – ruim 3,5 maand – gesloten i.v.m. corona

Publieksbereik

Kunstmuseum Den Haag

Aantal bezoeken website	1.050.000
Unieke bezoekers website	725.00
Ontvangers nieuwsbrieven	12.500
Facebook volgers	67.500
Twitter volgers	26.500
Instagram volgers	44.000
LinkedIn volgers	6.700

Fotomuseum Den Haag

Aantal bezoeken website	190.000
Unieke bezoekers website	150.000
Ontvangers nieuwsbrieven	2.400
Facebook volgers	22.500
Instagram volgers	14.500

GEM / KM 21

Aantal bezoeken websites	46.000
Unieke bezoekers websites	38.000
Ontvangers nieuwsbrieven	2.400
Facebook volgers	8.200
Instagram volgers	3.300

Gemiddelde leeftijd

Gemiddelde leeftijd bezoekers Kunstmuseum Den Haag	59 jaar
--	---------

Collecties

Totaal aantal verwervingen	727
Aankopen	146
Schenken	530
Langdurige bruiklenen	51
Werken uitgeleend voor tentoonstellingen binnen Nederland:	
voor 30 verschillende tentoonstellingen	211
Werken uitgeleend voor 20 tentoonstellingen in het buitenland	260
Totaal aantal uitgeleende werken	471

Educatie

Groepen Basisschool (ca. 7300 leerlingen)	316
Groepen Voortgezet onderwijs, waaronder:	211
Groepen Johan de Witt Scholengroep	78
Groepen Wonderkamers	30
Zelfstandig groepsbezoek	39
groepen Mbo tablettour	
Rondje mooiste museum	15
Rondleidingen Monet	67
Rondleidingen Breitner vs. Israels	30

Tentoonstellingen

Tentoonstellingen in de eigen zalen	24
Tentoonstellingen buiten het museum gemaakt	3
Tentoonstellingen in binnen- en buitenland ondersteund met	
471 bruiklenen	50
Publicaties bij tentoonstellingen	9

Met dank aan

Partners, subsidiënten, sponsors, donateurs, schenkers en de vrienden van het Kunstmuseum maakten in 2020 aankopen, tentoonstellingen en bijzondere projecten mogelijk. Het Kunstmuseum is hen zeer dankbaar voor deze steun.

Partners

- Rabobank Regio Den Haag
- Nationale-Nederlanden
- ASN Bank
- Stijl Advocaten
- Aronson Antiquairs

Begunstigers

- Gemeente Den Haag
- BankGiro Loterij
- Mondriaan Fonds
- Vereniging Rembrandt
- Turing Foundation
- Kickstart Cultuurfonds
- Blockbusterfonds
- Stichting Van Achterbergh-Domhof
- Stichting De Versterking
- Stichting Van Rees-Klatte
- Stichting Zabawas
- Van Ommeren-de Voogt Stichting
- Gravin van Bylandt Stichting

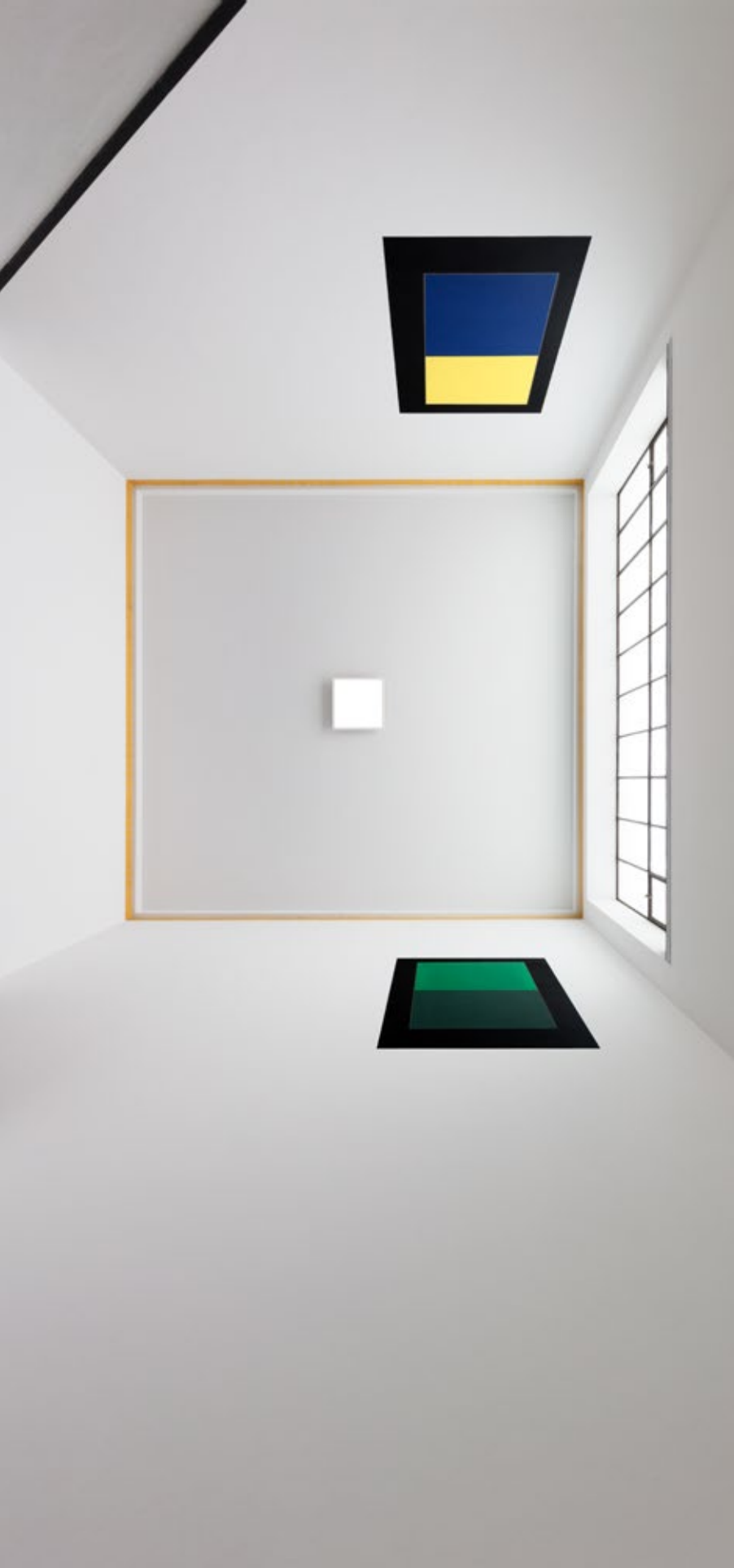
Mondriaan Business Club

- 1nergiek
- ABN AMRO
- Ammerlaan Belastingadviseurs
- Baker Tilly
- Bourgonje

- Braaksma & Roos Architecten
- De Jong & Lavino
- Den Haag Werkt
- Drukkerij Tuijtel
- EY
- GMW Advocaten
- Goodday Hospitality
- Hizkia van Kralingen
- JINC
- La Gro Geelkerken Advocaten
- Local
- Meelis Bouw
- Menken Orlando
- MKB Den Haag
- Notariaat de Gier
- NVD Beveiliging
- NWB Bank
- Objectum
- Olympia Uitzendbureau
- Opus Una
- Public@Stake
- Steegman Electrotechniek
- Van der Valk Schilders
- Van Joolingen Beheer
- Verbakel Bouwbedrijf
- Wauben Productie
- Weighpack International

En dank aan

- Alle organisaties die een (online) evenement in het Kunstmuseum organiseerden.

Met dank aan

Fonds Kunstmuseum

- De heer H.C.W. Beijerinck
- Ben van den Berg
- Mevrouw L.A. van den Berg
- Margaret van Boetzelaer-Clegg
- De heer H.W. Breukink en mevrouw M.B. Burmann
- Kunsthandel Ivo Bouwman
- De heer N.R. Bowers en mevrouw S.C. de Kleuver
- De heer en mevrouw Coumans-Van der Vorm
- Mevrouw C.C. van Dam
- De heer en mevrouw Delhez
- De heer en mevrouw Dietz-Elkerbout
- Renate van der Does
- De heer en mevrouw van den Driest-Sorgdrager
- De heer M.H. Fleers
- De heer en mevrouw Frech-Nije
- Georg Frerks
- De heer en mevrouw Van Fulpen-de Langen
- Hoogsteder Museum Foundation
- Jet van der Gaag-Halbertsma
- Liesbeth ten Houten
- Mevrouw A.A.M. Kouwenaar
- De heer en mevrouw Van Lith-Dumont
- Peggy en Ole van Luyn
- De heer A.S. Lampe en de heer A.P. Plompen
- Mevrouw J.D. Maas
- De heer en mevrouw M. Meeuwissen-Coenen
- De heer B.J.F. van Ommeren
- Mieke Pennock
- De heer en mevrouw Quist-Tomey
- Mevrouw mr. Y.C.M.Th. van Rooy
- De heer M.A. Rouw
- Anky Schmale en Marcel Tielemans

- De heer L.F. Schepman
- Mevrouw P.M. Simonis
- Ir. A.C.W. Sip
- Piet van der Slikke en Sandra Swelheim
- Drs. L. Smulders
- De heer F. van Steenis en mevrouw M.A van Steenis-Snijder
- Ewa Stein
- Jhr. drs. D.M. de Villeneuve en de heer P.P.G. Deneer
- Mevrouw W.J. de Vlieger-Moll
- Mevrouw Van Vugt-Bennebroek
- Siep en Marlies Wijzenbeek-Lourens

Dank gaat uit naar

- Alle vrienden van Kunstmuseum Den Haag
- Alle bruikleengevers, erflaters en legatoren
- Alle donateurs die vanwege de coronacrisis met een eenmalige donatie het Kunstmuseum hebben gesteund
- De besturen van de Vereniging van Vrienden van Kunstmuseum Den Haag en de Mondriaan Business Club van Kunstmuseum Den Haag.

Dank gaat ook uit naar eenieder die onvermeld wenst te blijven.

Speciale dank gaat uit naar

- Kroese-Duijsters Fonds
- Erik Bos Fonds
- Hofman & Sip Fonds

Benno Tempel
Foto: Robin de Puy

Voorwoord

Het jaar begon zo veelbelovend. Er waren een aantal bijzondere tentoonstellingen te zien en daardoor was het ontzettend druk in het museum. In januari trokken we zelfs een recordaantal bezoekers en daarna trok ook *Breitner vs Israels* veel publiek. Er stond bovendien veel moois op het programma voor de rest van het jaar, zoals *Koninklijk Blauw*, de overzichtstentoonstelling met bijna tweehonderd werken van A.R. Penck en de grote Dior-tentoonstelling in het najaar.

En toen was daar die wereldwijde ramp, de COVID-19-pandemie. Op vrijdag 13 maart sloten we onze deuren en brak een onzekere, angstige tijd aan. We hadden nog geen idee hoe desastreus de gevolgen zouden zijn. Niet eens zozeer bedrijfseconomisch, maar wat zou dit betekenen voor de gezondheid van de mensen?

Geen feestelijke aanblik

Een week later, op de dag dat prinses Beatrix eigenlijk de tentoonstelling *Koninklijk Blauw* zou openen, bood het museum bepaald geen feestelijke aanblik. De opbouw was volledig stil komen te liggen. In de hal stonden glasplaten waar nog vitrines van gemaakt zouden worden. Sommige objecten stonden al opgesteld, andere zaten nog in kisten. Ook twee andere tentoonstellingen konden niet verder worden ingericht en zalen vol prachtige werken lagen er verlaten bij. Het was in die eerste weken echt pijnlijk om door het museum te lopen. Een museum is gemaakt voor het publiek. En kunst vraagt erom bekeken te worden.

Een hectische tijd brak aan. Bruiklenen op wel veertig verschillende plaatsen in de wereld moesten worden veiliggesteld. Het tentoonstellingsprogramma moest worden aangepast en er moest een plan komen om op een veilige manier te heropenen. Het voelde soms als kunst en vliegwerk, omdat we continu moesten schakelen en bijsturen als de situatie weer veranderde. Binnen het MT kregen verschillende

afdelingshoofden er een taak bij; ze werden verantwoordelijk voor een deel van het heropeningstraject.

Extreem goed geregeld

Ik ben er trots op hoe we erin zijn geslaagd om snel en goed in te spelen op de nieuwe situatie. Niet alleen binnen ons eigen museum overigens, ik denk dat de complete museale sector alles extreem goed heeft geregeld. Bezoekersstromen konden heel goed worden gereguleerd en gemonitord. Onze bezoekers gaven aan zich veilig te voelen en we zagen hoe blij ze waren toen het museum in de zomermaanden weer geopend was. Zowel ons vertrouwde publiek, als nieuwe bezoekers. Want dat kunnen we als iets positiefs bestempelen: de waardering voor kunst en musea is toegenomen. Juist in dit soort gekke tijden heeft het leven ook verdieping nodig. De tweede sluiting was mentaal gezien dan ook heel lastig, ook al begrepen we de noodzaak. Iedereen was aan het eind van zijn latijn, klaar met thuiswerken. We wilden dus niets liever dan bezoekers verrijken en troosten binnen de veilige muren van ons museum.

Onvergetelijk om andere redenen

Dit uitzonderlijke jaar had eigenlijk om zoveel andere redenen onvergetelijk moeten zijn. Zo ging bijvoorbeeld onze conservator Hans Janssen, die jarenlang als Mondriaan-expert en conservator moderne kunst van grote waarde was voor het museum, met pensioen. Voorafgaand daaraan maakte hij nog twee fantastische tentoonstellingen over de oeuvres van A.R. Penck en Reinier Lucassen. Tentoonstellingen waar jarenlang aan is gewerkt, zoals *Koninklijk Blauw* en *Navid Nuur – I am because of you*, werden bruut doorsneden door twee lockdowns. In 2019 hadden we samen met Stroom de Ouborg Prijs, de Haagse stadsprijs voor beeldende kunst, uitgereikt aan Jeroen Eisinga. Zijn tentoonstelling (onderdeel van de prijs) konden we in maart echter niet op een feestelijke manier afsluiten. En dit zijn slechts enkele voorbeelden.

Flexibel, positief en inventief

We zijn dankbaar voor de vele steunbetuigingen en kleine en grotere donaties. Ook heeft de rijksoverheid ons goed geholpen, zodat medewerkers hun baan konden behouden. Deze crisis heeft echter op de lange termijn wel degelijk gevolgen. Voor het programma is dit dramatisch. Tentoonstellingen worden uitgesteld of gecancelled. Verschillende aankopen konden niet doorgaan omdat het aankoopbudget is gebruikt om de klappen van corona op te vangen. Maar hoe bizar en heftig ook: 2020 was óók een jaar waarin we hebben bewezen hoe flexibel we zijn. Hoe positief en inventief we blijven. Hoe betrokken en onvermoeibaar onze medewerkers zijn. En hoeveel moois we te bieden hebben. Maar bovenal hoe het publiek hunkert naar open musea.

Benno Tempel, directeur

Mode in kleur

De kracht van onze collectie

In het najaar zou eigenlijk een grootse Dior-tentoonstelling te zien zijn. Helaas hebben we dit een aantal jaar moeten uitstellen. In een korte tijd werd echter een nieuwe tentoonstelling ontwikkeld – *Mode in Kleur* – waaruit duidelijk de kracht van onze eigen collectie spreekt. Er werd op basis van eigen collectiestukken een vrolijkmakende, kleurrijke wereld gecreëerd waarin ontwerpen vanaf de achttiende eeuw tot en met 2019/2020 werden gepresenteerd. Naar aanleiding van deze tentoonstelling is onze wereldwijd toonaangevende modecollectie bovendien nog verder verrijkt. Er zijn enkele stukken uit recente collecties aangekocht die direct een plek kregen in de tentoonstellingszalen.

Mode in Kleur werd mede mogelijk gemaakt door Nationale-Nederlanden.

Collecties

Van tentoonstelling tot museumles en van stadsdeelavond tot catalogus: voor alles wat het museum doet, vormt de collectie de inspiratiebron. De in totaal zo'n 165.000 objecten vormen gezamenlijk het kloppend hart van het museum. Er wordt natuurlijk in de eerste plaats uit geput om prachtige, vaak verrassende tentoonstellingen samen te stellen en binnen de eigen muren te tonen. Maar een deel van de objecten is ook regelmatig in andere (inter)nationale musea, online en in publicaties te zien.

In 2020 is een vervolg gegeven aan de in 2019 ingezette 'Slimme strategie' waarbij ernaar wordt gestreefd om alle objecten die in een jaar worden opgevraagd en in beweging komen (zoals voor tentoonstellingen of onderzoek, maar het geldt ook voor nieuwe verwervingen) nog voor het einde van datzelfde jaar zowel fysiek als digitaal volledig bij te werken. De objecten zijn dan dus goed en met de juiste informatie en afbeelding vindbaar in Collectie Online en het collectiesysteem, de conditie van de objecten is gecontroleerd en waar nodig zijn onderhouds- of restauratiewerkzaamheden uitgevoerd.

In praktische zin bracht 2020 veel onzekerheden met zich mee, onder andere door de vele veranderingen in de planning van tentoonstellingen en bruiklenen die 'vast' kwamen te zitten in het buitenland. Dat veel medewerkers hun werk vanuit huis moesten uitvoeren, maakte het er niet makkelijker op. Maar met veel veerkracht en innovatie hebben we de nodige uitdagingen het hoofd geboden. Zo is bijvoorbeeld op afstand koerieren, door middel van een videovergadering, inmiddels al helemaal ingeburgerd. Weliswaar niet ideaal, maar in deze uitzonderlijke tijden wel werkbaar.

Logistieke puzzels

Door reisbeperkingen en plaatselijke lockdowns werden kunsttransporten in een aantal gevallen ingewikkelde logistieke puzzels. Zo had het Kunstmuseum 26 werken van Vincent van Gogh en de Haagse School uitgeleend aan het Hyogo Prefectural Museum of Art in Kobe City (Japan). Voor de retourvlucht kon er echter geen koerier naartoe en werden de werken tijdelijk opgeslagen in een depot. Een van de werken zou bovendien doorreizen naar Detroit, maar de tentoonstelling die daar te zien zou zijn is uitgesteld tot 2023. Een ander voorbeeld betreft een bruikleen aan het National Museum Singapore. De tentoonstelling aldaar sloot eind maart, maar de werken konden toen niet worden geretourneerd en kwamen eveneens tijdelijk in een depot terecht. Een veelgevraagd topstuk uit de collectie – een schilderij van Russolo – is bijna een jaar lang ondergebracht in het MoMA New York. De bruikleen is een aantal keer verlengd, zodat het Amerikaanse publiek het werk toch kon bewonderen. Ondanks alle beperkingen heeft het museum in totaal vijftig tentoonstellingen buiten het eigen museum ondersteund: dertig in Nederland en twintig in het buitenland. In totaal zijn er 471 objecten in bruikleen gegeven. Die aantallen liggen, vanwege het uitstellen of vervallen van tentoonstellingen, lager dan gebruikelijk. Met dit aantal blijft Kunstmuseum Den Haag echter nog steeds binnen Nederland een van de belangrijkste bruikleengevers.

Mondriaan op wereldreis

Omdat het museum de grootste collectie Mondriaans ter wereld bezit, kan Mondriaans indrukwekkende reis naar abstractie al jarenlang prachtig in beeld worden gebracht in de permanente opstelling *Mondriaan en De Stijl*. Omdat de collectie zo omvangrijk is, kunnen we daarnaast een internationaal bruikleenprogramma realiseren met Mondriaan-tentoonstellingen in grote musea in met name Europa en Japan. In 2020 zijn we erin geslaagd om twee tentoonstellingen

Breitner vs Israëls

te realiseren, namelijk in Madrid en in Dublin. Dit had echter wel wat voeten in de aarde. Aan de tentoonstelling in Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofía, samengesteld door Hans Janssen, is twee jaar lang gewerkt en de opening was gepland op 12 mei. Uiteindelijk werd dit november en de tentoonstellingsperiode overlapte toen met die van Dublin. Dat betekende dat niet alle werken meer beschikbaar waren voor Madrid. Door alternatieve werken te selecteren konden we dit gelukkig wel enigszins compenseren.

Bijzondere aanwinsten

Financieel zijn er zorgen, onder andere omdat een groot deel van het aankoopbudget het financiële gat moest dichten dat door de pandemie is ontstaan. Ondanks deze financieel ingewikkelde tijden heeft het museum toch tal van bijzondere aanwinsten aan de collectie kunnen toevoegen. Enerzijds door aankopen die veelal voor de coronapandemie waren gerealiseerd en anderzijds dankzij belangrijke schenkingen en legaten. In totaal zijn 146 objecten aangekocht, 530 objecten geschonken en 51 objecten hebben we in langdurig bruikleen gekregen. Enkele highlights zijn het ameublement van Eduard Cuypers, werken van Theo van Doesburg, Gerd Arntz, Reinier Lucassen, Navid Nuur, Norbert Schwontkowski en Rob van Koningsbruggen, een cocktailjurk van Christian Dior, en omvangrijke fotoseries van Michael Wolf en Helena van der Kraan.

In optimale conditie

Er wordt continu gewerkt aan het restaureren en in goede conditie brengen van de collectiestukken. In 2020 zijn onder andere twee reliëfs van Jan Schoonhoven ontdaan van oppervlaktevuil en kleine beschadigingen zijn bijgewerkt. Het museum bezit acht werken van Schoonhoven en deze zullen in de komende tijd allemaal worden behandeld als onderdeel van een uitgebreid Schoonhoven conserveringsproject. Verder is, met steun van het Kroese-Duijsters Fonds, fulltime gewerkt

aan het restaureren en in perfecte conditie brengen van de 49 schilderijen van Jacoba van Heemskerck, een project waarmee in 2019 al een start is gemaakt. Zo'n dertig van deze werken zullen in 2021 in bruikleen worden gegeven aan Kunsthalle Bielefeld. Ook noemenswaardig is de restauratie van zeven grote tekeningen van H.P. Berlage met ontwerpen voor het museumgebouw. Deze maken in 2021 deel uit van *Het gedroomde museum*, de grote tentoonstelling over Berlages meesterwerk.

Sommige werken zijn zo kwetsbaar dat ze alleen bij hoge uitzondering worden uitgeleend. Dat geldt bijvoorbeeld voor Mondriaans Evolutie triptiek. Mede vanwege een aanvraag van Musée d'Orsay is een trillings- en transportonderzoek uitgevoerd met medewerking van Dr. Kerstin Kracht, ingenieur en professor voor vibratietechnologie en specialist op het gebied van trillings- en schokpreventie bij kunstobjecten. Er zijn onder andere diverse metingen verricht, aan de achterzijde is bescherming met vibratieprotectie aangebracht en op een schilderijenkar voor intern vervoer is een opzet geplaatst met een schokdempende werking. Samenwerkingspartner in dit onderzoek was kunsttransporteur Hizkia van Kralingen. Het onderzoek heeft geleid tot een nieuwe, gespecialiseerde transportkist.

Röntgenfoto's

Van twee schilderijen van Vincent van Gogh en een schilderij van Claude Monet zijn röntgenfoto's gemaakt die in de komende tijd nader geanalyseerd worden. De Van Goghs zijn, samen met de overige vijftien werken van de schilder in onze collectie, digitaal toegankelijk gemaakt op het platform Van Gogh Worldwide. Op dit platform, geïnitieerd door het Van Gogh Museum, RKD – Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis en het Kröller-Müller Museum, worden zoveel mogelijk werken van Van Gogh voor wetenschappers en het

grote publiek digitaal toegankelijk gemaakt. De röntgenfoto's zijn op verzoek van het Van Gogh Museum gemaakt in het kader van een breder onderzoek. De foto's van Monets *Quai du Louvre* zijn gemaakt in de aanloop naar een breder onderzoek naar het schilderij en de lijst ter voorbereiding van de tentoonstelling *Impressionisme en de stad*, die gepland staat voor begin 2023.

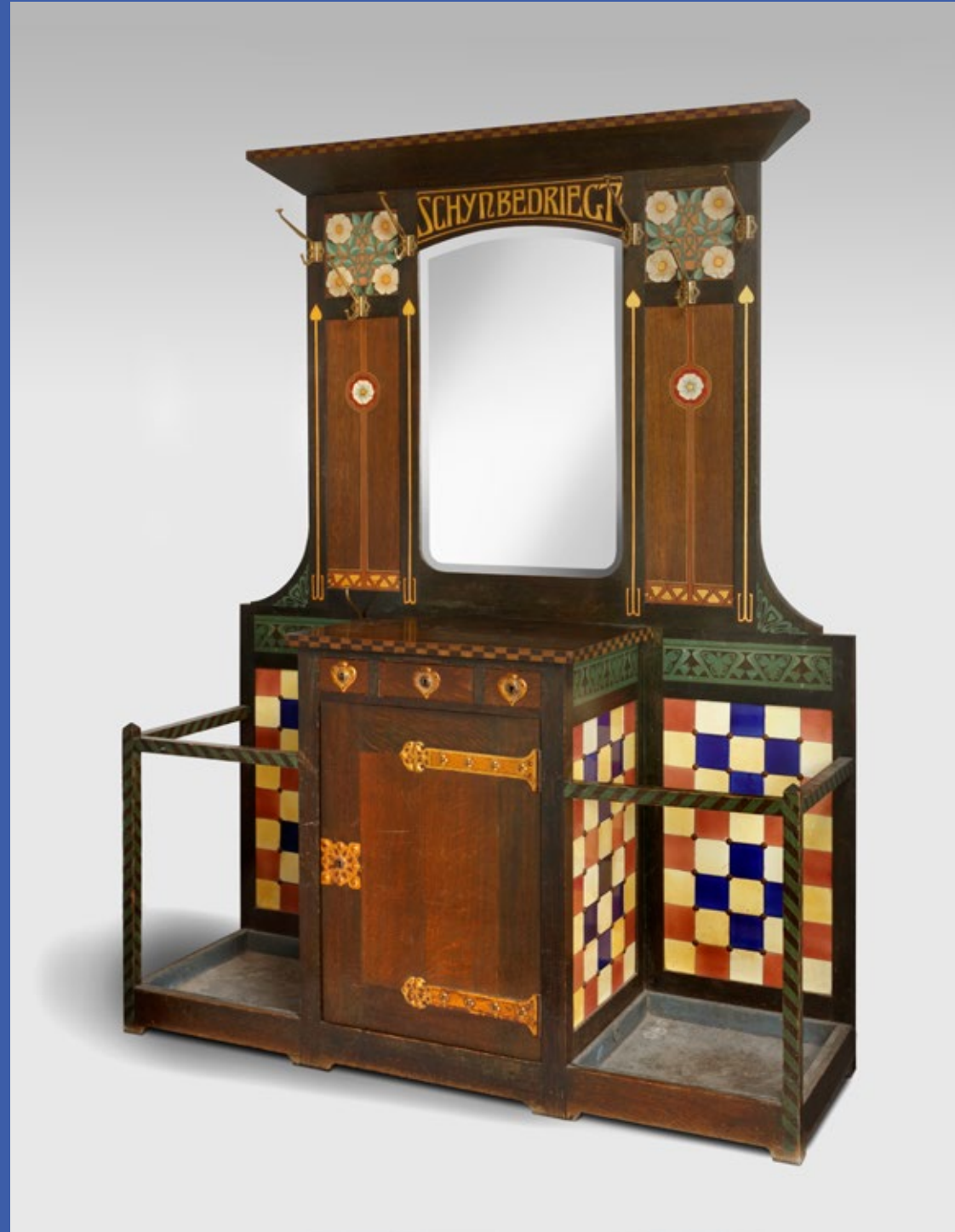
Kracht van Nederlandse collecties

De Vereniging Rembrandt en de Turing Foundation organiseerden ter ondersteuning van de culturele sector de actie 'De kracht van onze Nederlandse collecties'. Uitgangspunt was de presentatie van speciale onderdelen uit de eigen verzameling. In het Kunstmuseum werd in dit kader *Zelfportret* van Paula Modersohn-Becker in de spotlights gezet, zowel in het museum als met vernieuwende presentaties online. De keuze viel op dit schilderij omdat het recent uitvoerig is gerestaureerd en in de zomermaanden was voorzien van een nieuwe vintage lijst. In de intieme presentatie in het Berlagekabinet werden ook andere schilderijen uit de eigen collectie getoond, namelijk van Jacoba van Heemskerck, Suze Robertson en Charley Toorop.

Collectie Online

Om de zichtbaarheid van de collectie te vergroten, wordt de Collectie Online continu aangevuld. Stapsgewijs worden objecten gefotografeerd en worden gegevens geredigeerd en waar nodig aangepast. Vanwege de beide lockdowns was dit in 2020 zelfs belangrijker dan ooit, aangezien bezoekers tijdelijk niet live van de collectie konden genieten. Er is dit jaar een flinke slag gemaakt door maar liefst 4707 nieuwe objecten toe te voegen aan de online database. Dat is 53% meer dan in het jaar daarvoor. Eind 2020 stonden er in totaal 13.547 objecten online.

Onderdelen ameublement (halkast en kapstok), ontwerp Eduard Cuypers, ca. 1903

Ameublement Eduard Cuypers

Compleet, gaaf en met een fantastische uitstraling: een omvangrijk 14-delige halameublement dat we in 2020 dankzij een schenking in ons bezit kregen is een fantastische aanvulling op de collectie. Het is rond 1903 ontworpen door het bureau van Eduard Cuypers (1859-1927) voor de Tilburgse textielfabrikant Pieter van Dooren. Cuypers – neef van Pierre Cuypers van het Rijksmuseum en het Amsterdamse Centraal Station – had een indrukwekkend bureau voor architectuur en interieurontwerp, en gaf een belangrijk tijdschrift uit. Aan het begin van de twintigste eeuw speelde hij een belangrijke rol. Hij heeft veel gebouwd in Nederland en Nederlands-Indië en aan zijn bureau werden vrijwel alle sleutelfiguren van de Amsterdamse School-beweging opgeleid. Omdat hij echter wars was van stijlvastheid of getheoretiseer en in verschillende 'stijlsmaken' ontwierp, heeft hij nooit de belangrijke plek in de ontwerpgeschiedenis gekregen die hij verdient. Hij bleef vooral 'de neef van'. Vrijwel niets van zijn werk is in museale collecties bewaard gebleven en dat maakt dit ameublement extra bijzonder. De meubels zijn relatief eenvoudig van vorm, maar de geschilderde ornamentatie, de moraliserende teksten en de aandacht voor het hang- en sluitwerk toont de door- en verwerking van de Engelse *Arts and Crafts*-beweging in de Nederlandse art nouveau. Het Maastrichtse echtpaar dat het ameublement schonk nam het in de jaren zeventig over van de kleinkinderen van de oorspronkelijke opdrachtgever.

Foto: Frank van Beek

Tentoonstellingen

Koninklijk bezoek Hare Majesteit Koningin Máxima

Op 2 juni ontving directeur Benno Tempel een bijzondere gast: Hare Majesteit Koningin Máxima. Na de eerste lockdown, waarin het museum elf weken was gesloten, mochten culturele instellingen per 1 juni onder strikte voorwaarden weer open. De koningin kwam op de fiets naar het museum, waarmee ze benadrukte dat het op dat moment de bedoeling was om vooral binnen de eigen regio uitstapjes te maken. Koningin Máxima ging met verschillende medewerkers in gesprek, waaronder conservatoren en medewerkers die zich bezig hebben gehouden met de invoering van de coronamaatregelen. Aansluitend bezocht de koningin twee tentoonstellingen: *Breitner vs Israëls – Vrienden en rivalen* en *Koninklijk Blauw – Het mooiste Delfts aardewerk van Willem en Mary*.

Tentoonstellingen

Kunstmuseum Den Haag, Fotomuseum Den Haag en GEM – eind 2020 omgedoopt tot KM21 – organiseerden in totaal 24 tentoonstellingen in de eigen zalen en daarnaast nog drie grote tentoonstellingen in het buitenland. Aanmerkelijk minder dan gepland, maar gezien dit merkwaardige jaar een mooi resultaat. We kunnen bovendien zeker stellen dat dit een bijzondere prestatie is, want het bracht behoorlijke uitdagingen met zich mee. Het bruikleenverkeer verliep niet zoals normaal, het inrichten gebeurde onder strikte regels en voorwaarden, en planningen moesten herhaaldelijk worden aangepast. Toch zijn we erin geslaagd om het publiek ook in 2020 een gevarieerd aanbod te bieden waarin alle disciplines van de museumcollectie aan bod kwamen: moderne kunst, fotografie, toegepaste kunst, hedendaagse kunst en mode. Medio 2020 golden een tijd lang vaste looproutes van ongeveer twee uur door het museum waarin deze variatie aan bod kwam. Hoewel dit geen ideale situatie was, Berlage ontwierp het gebouw juist om rond te dwalen, bracht dit toch een voordeel met zich mee. Een deel van het publiek maakte kennis met nieuwe delen van het museumgebouw en/of liet zich verrassen door kunstvormen waar men eerder wellicht geen affiniteit mee dacht te hebben.

Highlights

De tentoonstelling *Breitner vs Israëls – vrienden en rivalen* was een echte publiekslieveling. Het Kunstmuseum bedacht een vernieuwende, verhalende opzet om de werken van Isaac Israëls (1865-1934) en George Hendrik Breitner (1857-1923) te presenteren.

De schilders waren weliswaar vrienden en ze bewonderden elkaars werk, maar er was tegelijkertijd sprake van grote rivaliteit. En juist daarmee wisten ze elkaar te stimuleren en het beste in elkaar naar boven te halen. Deze tentoonstelling stond voor het eerst in de kunstgeschiedenis uitgebreid stil bij deze artistieke bokswedstrijd en riep bezoekers in de laatste zaal op om uitspraak te doen: wie heeft deze wedstrijd gewonnen?

Spectaculair was ook de tentoonstelling *A.R. Penck – How it works*. In de overzichtstentoonstelling waren bijna tweehonderd werken te zien, waaronder zelden getoonde schilderijen en tekeningen. Verder reageerde het publiek heel enthousiast op de tentoonstelling *Mode in Kleur*. Het idee hiervoor ontstond toen duidelijk werd dat de Dior-tentoonstelling geen doorgang kon vinden en is vervolgens razendsnel uitgewerkt tot een kleurrijk, positief en vrolijk concept waarvoor volledig is geput uit de eigen collectie.

Platform

Ook bij het grote publiek minder bekende kunstenaars krijgen in het Kunstmuseum een platform. Neem de grote tentoonstelling over het werk van Anders Zorn. In Zweden is deze schilder een superster, maar in de rest van Europa is hij grotendeels aan de aandacht ontsnapt. In samenwerking met het Nationalmuseum in Stockholm en het Zorn Museum in Mora schetste het Kunstmuseum met 150 schilderijen, aquarellen en etsen een beeld van een idyllische Scandinavische wereld. Een ander prachtig voorbeeld is de tentoonstelling over Norbert Schwontkowski (1949-2013), wiens werk in Duitsland bekend is, maar inmiddels ook daarbuiten steeds meer bewonderaars trekt. Dankzij een samenwerking tussen Kunstmuseum Den Haag, Kunstmuseum Bonn en Kunsthalle Bremen konden zo'n zeventig schilderijen en meer dan veertig schetsboekjes worden getoond. Het leverde lovende recensies op en verraste, enthousiaste reacties van het publiek.

Eind 2020 zijn verschillende tentoonstellingen opgebouwd die in december zouden openen, maar uiteindelijk pas later in 2021 toegankelijk zullen zijn voor het publiek. Naast de kleine presentaties *Chinees Glas* en *Haagse Bluf* gaat dit tevens om de eerste museale overzichtstentoonstelling van Bas van Beek, waarin spannende vragen centraal staan, zoals hoe exclusief design is en waarom je designklassiekers niet zou mogen kopiëren.

Tentoonstellingen

Samenwerking buitenlandse musea

Ook over de grenzen waren onze collectiestukken te zien. Vanuit het buitenland is vooral veel interesse in het organiseren van tentoonstellingen over Mondriaan. Als toonaangevend museum met de grootste collectie Mondriaans ter wereld, werken wij daar graag aan mee. En we zijn er bijzonder trots op dat het is gelukt om de samenwerking met buitenlandse musea ook in dit lastige jaar vorm te kunnen geven. In Madrid stond een ambitieuze tentoonstelling gepland, die vanwege de lockdown uiteindelijk later en in een iets kleinere vorm te zien was. In het najaar hadden we namelijk ook onze medewerking verleend aan een tentoonstelling in Ierland. Verder reisde onze modetentoonstelling *Femmes Fatales* (2018/2019) – die eerder ook al in Hasselt (België) te zien was – door naar het Peabody Essex Museum in Salem, Massachusetts (USA) onder de titel *Made it: The Women Who Revolutionized Fashion*.

Fotomuseum Den Haag

De zomermaanden stonden in Fotomuseum Den Haag in het teken van levende legende Eddy Posthuma de Boer (1931), een van de belangrijkste naoorlogse Nederlandse fotografen. Posthuma de Boer heeft een drang om de gedeelde menselijke ervaring vast te leggen en de liefde waarmee hij dit doet spreekt ook uit zijn werk. Geen enkel aspect van het leven blijft onaangeraakt, waardoor zowel drama als humor aan bod komen. Deze tentoonstelling was de eerste waarvoor Posthuma de Boer niet persoonlijk de foto's selecteerde. Vanwege ziekte moest hij dit uit handen geven. Gelukkig was hij erg tevreden toen hij de tentoonstelling bezocht en de 160 foto's zag, met name vroeg werk uit de jaren vijftig, zestig en zeventig. Aansluitend stond *William Wegman – Being Human* op het programma en ook deze tentoonstelling sprak een groot publiek aan. De hoofdrol op de foto's van Wegman is weggelegd voor de Weimarse staande honden die bij hem thuis

leven en op een bijna menselijke manier in de spotlights worden gezet. In samenwerking met de gerenommeerde gastcurator William A. Ewing en de Foundation for the Exhibition of Photography (FEP) presenteerde het museum een grote tentoonstelling met foto's uit de afgelopen vier decennia. Bij hoge uitzondering is de tentoonstelling zelfs bezocht door enkele gezinnen mét hun Weimaraner.

GEM werd KM21

In 2020 werd besloten GEM, museum voor actuele kunst, om te dopen tot KM21. In december werd dit bekendgemaakt, maar formeel geldt de nieuwe naam vanaf 2021. KM verwijst naar Kunstmuseum Den Haag, de toevoeging 21 naar kunst van de 21ste eeuw. Met de nieuwe naam wordt het museum voor het publiek duidelijker herkenbaar als partner van (de collectie van) het Kunstmuseum, waar ook Fotomuseum Den Haag onderdeel van is. In 2020 was onder andere *Kati Heck – Hauruck d'Orange* te zien. De Duitse Heck (1979) ontleedt met gevoel voor humor en absurditeit de wereld om zich heen en herschept een geheel eigen universum. Ze daagt iedereen uit om zijn of haar eigen verbeeldingskracht te gebruiken als ze haar kleurrijke, vaak omvangrijke werken zien. Het was haar eerste grote museale solotentoonstelling in Nederland en datzelfde gold Lisa Brice, wiens werk in het najaar werd getoond in GEM. Van deze figuratieve schilder (geboren in Kaapstad, 1968) waren eerder al wel grote tentoonstellingen te zien in het buitenland, zoals in Tate Britain. Brice schildert en tekent vrouwen, veelal naakt en ongestoord verdiept in alledaagse bezigheden, rokend of dralend voor een spiegel bijvoorbeeld. Gezichten geeft ze schetsmatig weer en soms krijgen de figuren een opvallend blauwe huidskleur. Hiermee schept Brice met opzet onduidelijkheid over hun identiteit.

Lisa Brice

Tentoonstellingen

Koninklijk Blauw

Het mooiste Delfts aardewerk van Willem en Mary

Jarenlang werkte conservator Suzanne Lambooy aan de voorbereidingen van *Koninklijk Blauw – Het mooiste Delfts aardewerk van Willem en Mary*, een tentoonstelling die in samenwerking met Paleis Het Loo werd georganiseerd. Een ambitieus project waarvoor uitvoerig wetenschappelijk onderzoek is verricht en waarbij voor het eerst het allermooiste Delfts Blauw bijeen werd gebracht, onder andere afkomstig uit de collectie van het Engelse koningshuis, beheerd door de Royal Collection Trust. Hare Koninklijke Hoogheid Prinses Beatrix zou de tentoonstelling op vrijdag 20 maart openen, maar het liep anders...

Op 13 maart moesten de deuren van het museum sluiten. Niet alleen moest de opening worden geannuleerd, ook kon de tentoonstelling niet verder worden ingericht. Veel belangrijke stukken bevonden zich nog in het buitenland. Uiteindelijk opende de tentoonstelling pas op 1 juni voor het publiek, maar diverse topstukken waren op dat moment nog niet te zien. Gaandeweg werden de nog lege vitrines gevuld met bijzondere bruiklenen uit het buitenland en kon uiteindelijk tóch nog een volledig beeld worden gegeven.

Overzicht tentoonstellingen

Kunstmuseum Den Haag

- **Op tijd! Klokken 1898-1925**
4 mei 2019 – 1 maart 2020 (Vitrinegang – Stijlkamers)
- **Variaties in klei**
18 augustus 2019 – 1 maart 2020
- **De Lavino Collectie – Staalkaart van Delfts aardewerk**
31 augustus 2019 – 1 maart 2020
- **Let's Dance! – Dansmode: van tutu tot pattas**
28 september 2019 – 12 januari 2020
- **Monet – Tuinen van verbeelding**
12 oktober 2019 – 2 februari 2020
- **Monet – film**
12 oktober 2019 – 2 februari 2020 (Berlagekabinet)
- **Rob van Koningsbruggen – Schilderijen 2003 – 2019**
8 november 2019 – 23 februari 2020
- **Rob van Koningsbruggen – tekeningen**
8 november 2019 – 23 februari 2020
- **Ouborgprijs 2019: Jeroen Eisinga – De maatschappelijke ladder**
23 november 2019 – 10 mei 2020
- **Breitner vs Israëls – Vrienden en rivalen**
1 februari – 6 september 2020
- **A.R. Penck – How it works**
15 februari – 27 september 2020
- **Gerard Verdijk**
15 februari – 11 oktober 2020
- **Lucassen – De gelukkige schilder**
29 februari – 11 oktober 2020
- **Bridget Riley**
29 februari – 21 juni 2020
- **Koninklijk Blauw – Het mooiste Delfts aardewerk van William en Mary**
1 juni – 22 november 2020
- **Navid Nuur – I am because of you**
1 juni – 18 oktober 2020
- **Schenking Auguste Herbin**
26 september 2020 – 25 april 2021
- **Mode in Kleur**
26 september 2020 – 18 april 2021
- **Anders Zorn – De Zweedse idylle**
10 oktober 2020 – 31 januari 2021
- **Paula Modersohn-Becker – Een nieuw vrouwbeeld**
17 oktober 2020 – 31 januari 2021
- **Norbert Schwontkowski – Iedereen wil naar huis**
24 oktober 2020 – 24 januari 2021
- **Joseph Sassoon Semah – Over vriendschap**
31 oktober 2020 – 29 augustus 2021

Eddy Posthuma de Boer

Overzicht tentoonstellingen

- **Chinees glas**
19 december – 12 december 2021 (vitrinegang, Stijlkamers)
- **Qasim Arif – Delen is vermenigvuldigen**
19 december 2020 – 12 december 2021 (vitrinegang, Stijlkamers)
- **Haagse bluf – Porselein 1776 – 1790**
19 december 2020 – 5 december 2021
- **Bas van Beek – Moord en brand**
19 december 2020 – 24 oktober 2021
- **Mondriaan & De Stijl**
Semi-permanent
- **Friedrich Vordemberge-Gildewart**
Tijdelijke presentatie binnen Mondriaan & De Stijl
29 februari – 21 juni 2020
- **Het Wonder van Delfts Blauw**
Semi-permanent
- **Ontdek het Moderne**
Semi-permanent

GEM, Museum voor actuele kunst KM21 (vanaf 17 december 2020)

- **Groeten van het rode autootje & We mogen niet klagen – Sonja van Hamel en Robert Muda**
2 november 2019 – 28 maart 2021 (lounge Gember)
- **Emma Talbot – Sirenes uit de diepte**
26 oktober 2019 – 16 februari 2020

- **VG Award**
22 februari – 10 mei 2020
- **Kati Heck – Hauruck d'Orange**
6 juni – 8 november 2020
- **Lisa Brice – Smoke and Mirrors**
21 november 2020 – 5 april 2021

Fotomuseum Den Haag

- **De soep van Daguerre**
7 september 2019 – 25 oktober 2020
- **Richard Learoyd – De magie van de camera obscura**
5 oktober 2019 – 5 januari 2020
- **Onverwachte ontmoetingen – Schenkingen aan de collectie 2002 – 2019**
14 december 2019 – 3 mei 2020
- **Eddy Posthuma de Boer – De eerste foto van God**
18 januari – 23 augustus 2020
- **Helena van der Kraan – Beer & Teddy**
1 juni 2020 – 18 april 2021
- **William Wegman – Being Human**
5 september 2020 – 3 januari 2021
- **Popel Coumou – Papier en licht**
7 november 2020 – 18 april 2021

Extern

- **Mondriaan: Musée Marmottan Monet, Parijs**
12 september 2019 – 26 januari 2020
- **Mondriaan: Scottish National Gallery, Dublin**
6 oktober 2020 – 17 januari 2021
- **Mondriaan: Reina Sofia, Madrid**
10 november 2020 – 1 maart 2021
- **Made It – Modetentoonstelling eerder als 'Femmes Fatales' te zien in Kunstmuseum Den Haag: Peabody Essex Museum, Salem (USA)**
21 november 2020 – 14 maart 2021

Award Diversiteit in Bedrijf

In oktober heeft Kunstmuseum Den Haag de 'Award Diversiteit in Bedrijf' in de categorie MKB gewonnen. Deze prijs wordt jaarlijks uitgereikt aan een bedrijf dat zich inzet voor diversiteit en inclusie op de werkvloer. De andere prijswinnaar, in de categorie 'grote bedrijven', is ABN Amro. Het Kunstmuseum ziet de prijs als een aanmoediging om op een enthousiaste en integrale manier te blijven werken aan diversiteit en inclusie; en weer nieuwe initiatieven te ontwikkelen. Directeur Benno Tempel is ontzettend blij met de prijs, maar was ook enigszins verrast: "We werken al een paar jaar aan diversiteit en inclusie, en boeken vooruitgang, maar tegelijk zien we ook nog veel uitdagingen. Soms lukken dingen ook niet. Het is vallen en opstaan met wat wel en niet werkt. Misschien moeten we dat als organisaties ook meer met elkaar durven delen. Ik ervaar dan ook gepaste trots bij deze prijs. We zijn goed bezig, maar gaan de komende jaren gewoon weer hard aan de slag om nog inclusiever te worden."

Maatschappelijk beleid en activiteiten

Iedereen moet dichtbij kunst kunnen komen, dat is wat Kunstmuseum Den Haag zich elk jaar weer ten doel stelt. Binnen de muren van het prachtige gebouw moet iedereen zich welkom voelen, zich laten verrassen en genieten van al het moois dat hier is te zien. In 2020 was dat natuurlijk geen eenvoudige opgave, maar zelfs onder deze omstandigheden heeft het museum oog gehouden voor de lijn die al jaren geleden is ingezet: de focus ligt heel bewust niet alleen op het reguliere museumpubliek, waaronder veel Museumkaart-houders, maar daarnaast óók op mensen die het museum nog niet zo goed kennen.

Het meest uitgesproken voorbeeld om een nieuw publiek te bereiken is ons succesvolle programma Stad naar het Museum. Al elf jaar lang bieden we inwoners uit verschillende stadsdelen een geheel verzorgd avondje uit in het museum. Van het busvervoer tot lekkere hapjes, en van interactieve rondleidingen tot bijzondere workshops: alles is tot in de puntjes geregeld om iedereen een onvergetelijke avond te bezorgen en te laten ervaren dat kunst laagdrempelig kan zijn. De organisatie is in handen van het museum, in nauwe samenwerking met ambassadeurs en organisaties in de stad. Stad naar het Museum is een mooie manier om ons Haagse fundament verder te verstevigen. Want Kunstmuseum Den Haag is niet alleen een museum dat er zowel nationaal als internationaal toe doet, het is tegelijkertijd hét kunstmuseum van de stad Den Haag.

Helaas konden in 2020 zowel een ambassadeursbijeenkomst voor Stad naar het Museum als de Stadsdeelavonden zelf geen doorgang vinden. Dat gold overigens ook voor andere evenementen, zoals Museumnacht Kids, Museumnacht Den Haag en de Aegon vrijwilligerswerkdag. Dat betekent echter niet dat alle initiatieven volledig stil kwamen te liggen. Er is warm contact onderhouden met de ambassadeurs en in de periodes dat het mogelijk was, hebben we honderden bezoekers mogen

ontvangen die we in het kader van Stad naar het Museum twee vrijkaarten hadden aangeboden. Ook hebben we dit jaar wederom andere musea, namelijk Centraal Museum Utrecht en Kunstpalast Düsseldorf (D), weten te inspireren met ons programma. Verder maakte een grote replica van de *Victory Boogie Woogie* deel uit van de reizende tentoonstelling Topstukken on Tour van de MuseumPlusBus. Normaal brengt de MuseumPlusBus groepen ouderen, die niet meer zelfstandig naar het museum kunnen, naar deelnemende musea. Dit jaar bracht de organisatie (replica's van) kunstwerken naar mensen in woonzorgcentra toe. Hierbij verscheen ook een magazine met de titel *Totzo!*.

(T)huis in het museum

In het najaar van 2020 is het programma (T)huis in het museum gelanceerd om toch actief de verbinding met verschillende groepen op te zoeken en/of te onderhouden. Er zijn 20.000 brochures gedrukt waarin diverse werken uit de collectie zijn uitgelicht, verschillende ambassadeurs van Stad naar het Museum aan het woord komen en leuke opdrachten zijn verwerkt. Elke brochure bevatte bovendien twee vrijkaarten. De achterliggende gedachte hiervan is het maatschappelijke vraagstuk over eenzaamheid. In de begeleidende tekst wordt actief opgeroepen om iemand uit te nodigen om samen het museum te bezoeken.

Via een fijnmazig netwerk onder de ambassadeurs van de stadsdelen van Den Haag zijn 15.000 exemplaren van de brochure verspreid. Daarnaast is het boekje uitgedeeld bij meerdere speciale gelegenheden. Zo zijn er bijvoorbeeld honderden exemplaren verstrekt ten behoeve van goodiebags voor mantelzorgers op de Dag van de Mantelzorg en als onderdeel van de kerstgroet van het project Ouderen in de wijk. Behalve de brochure is voor (T)huis in het museum ook een begeleidend programma ontwikkeld voor verschillende locaties

in de wijken. Denk aan kleine presentaties met reproducties van belangrijke werken, lezingen en workshops. In 2020 heeft slechts één lezing doorgang kunnen vinden, maar in 2021 zal dit activiteitenprogramma in de verschillende wijken alsnog worden gerealiseerd.

Speciale groepen

De reacties op (T)huis in het museum waren hartverwarmend. Veel ontvangers reageerden heel positief en lieten ons weten, rechtstreeks of via de ambassadeurs, dat ze het heerlijk vonden om nu vanuit huis onze kunst te mogen bewonderen en voelden zich hierdoor toch betrokken bij het museum. In de periodes waarin het museum geopend was, zijn bovendien 589 vrijkaarten gebruikt. Onder deze groep bevonden zich onder andere een aantal ambassadeurs die een speciale groep meenamen voor een bezoek aan het museum. Een voorbeeld daarvan is de Poolse Vrouwenvereniging POLKA waarvan verschillende bezoekers voor het eerst in het museum waren en ontzettend genoten van de werken van de Haagse School. Een ander voorbeeld is Stichting Mooi die met gebruik van deze vrijkaarten samen met een groep LHBTI-jongeren en hun ouders de tentoonstelling *Mode in Kleur* bezocht. Verder hebben vrijwilligers uit Den Haag die meedoen aan een maatjesproject met statushouders ook volop gebruikgemaakt van de gratis entreetickets.

Diversiteit en inclusie

Om een zo breed mogelijk publiek te bereiken staan inclusiviteit en diversiteit hoog op de agenda, wat zich onder andere vertaalt in tentoonstellingen van vrouwelijke en niet-westerse kunstenaars, en normaal gesproken ook in activiteiten. In 2019 is de code culturele diversiteit geïmplementeerd, waarbij onder andere het werving-en-selectieproces is aangescherpt, met een diverse groep beeldmakers wordt gewerkt en het museum zich inhoudelijk nadrukkelijker profileert met makers uit de

islamitische wereld in aansluiting op onze prachtige collectie islamitische kunst. In 2020 is het museum doorgegaan op deze ingeslagen weg.

Een mooie illustratie daarvan is de vraag die het museum bij de Haagse ontwerper en kunstenaar Qasim Arif neerlegde. Het museum vroeg hem te reflecteren op de collectie Kunst uit de Wereld van de Islam. Vanuit de gedachte van samen eten en delen schilderde hij vervolgens in het Arabisch een universele boodschap op een kom: Het eten van één is genoeg voor twee, het eten van twee is genoeg voor vier, het eten voor vier is genoeg voor acht. Hij koos voor een blauwe kleur op wit glazuur, geïnspireerd op Delfts aardewerk. Eind december is de kom tentoongesteld tegenover de permanente presentatie *Het Wonder van Delfts blauw*, in combinatie met een grote kalligrafische wandschildering. Op de website is een film te zien die over het hele proces is gemaakt.

Raad van Advies

In samenwerking met Umar Mirza, adviseur in diversiteit, inclusie en maatschappelijk ondernemen, is in 2019 gestart met de werving en selectie van een Raad van Advies die vervolgens op 27 februari 2020 in werking trad. Samen met deze Raad buigt het museum zich over de vraag hoe we cultuurliefhebbers van alle leeftijden uit heel Nederland en daarbuiten betrekken bij dit prachtige museum. Nu en in de toekomst. Of het nu gaat om slimme marketing, scherpe programmering, duurzaamheid of inclusie: we kunnen de denkkraft en het enthousiasme van cultuurliefhebbers en creatieve denkers van buiten de organisatie goed gebruiken.

De Raad van Advies bestaat uit negen leden, elk met hun eigen expertise en verbinding met specifieke gemeenschappen in Den Haag en daarbuiten:

- Dhr. M. (Michael) Dijkstra Taurel
- Dhr. P.M.M. (Pierre) Heijnen
- Dhr. A. (Karim) El-Khetabi
- Dhr. R. (Robin) Kroes
- Dhr. U. (Umar) Mirza
- Mevr. J. (Jasmijn) Rana
- Mevr. S. (Safiyeh) Salehi Mobarakeh
- Dhr. Bilal Sahin
- Mevr. N. (Nadia) Zerouali

De Raad komt minstens drie keer per jaar samen. Leden blijven voor een periode van tenminste twee jaar aan, waarna via een rooster van aftreden nieuwe leden worden geworden, maar ook de continuïteit van de Raad wordt geborgd.

Stad naar het museum Naar de schatkamer

Het programma *Stad naar het museum* laat mensen uit de hele stad kennismaken met ons museum en onze collectie. De enthousiaste, warme reacties maken ons trots en blij.

'Dat prachtige gebouw, die lange gang. Je mag als een koningin naar binnen lopen en dan is het heerlijk dwalen. Overal licht, mooie banken, nisjes en warme aankleding. Het lijkt wel alsof je een schatkamer binnenkomt.'

– Jolanda Smolders

'Een museum-uitje voelt echt als iets van ons: met onze bibliotheek, onze wijk en onze bus naar ons museum. Dat geeft een trots gevoel.'

– Mohammad Beshti

Stad naar het museum wordt ondersteund door de Mondriaan Business Club.

Educatie

Educatie zit in het DNA van het museum. De eerste directeur, Hendrik Enno van Gelder, had al bij de opening in 1935 uitgesproken ideeën over de educatieve taak van zijn museum en daar is in de loop der tijd continu op voortgebouwd. Telkens rekening houdend met nieuwe ontwikkelingen en inspeland op wensen, verwachtingen en eisen van bezoekers en scholen. Het resultaat is een bijzonder en inspirerend programma voor zowel primair onderwijs, voortgezet onderwijs en mbo, als voor zelfstandig bezoek van scholieren, studenten en families. Ook voor de sector educatie was 2020 echter een jaar vol uitdagingen.

Primair onderwijs

Januari en februari zijn voor de basisscholen populaire maanden om het museum te bezoeken. Het jaar startte dan ook als vanouds met een druk programma, maar vanaf maart zijn veel geboekte lessen vanwege de lockdowns komen te vervallen. Daarnaast besloten veel scholen uit voorzorg rondom de onzekere situatie geboekte lessen te annuleren, wat voor een verdere terugloop in het aantal gerealiseerde lessen zorgde.

In 2020 hebben in totaal 316 museumlessen plaatsgevonden, bijgewoond door 7318 leerlingen uit het basisonderwijs. Om de veiligheid voor leerlingen, leerkrachten en reguliere bezoekers te garanderen, is ervoor gekozen om de klassen uit het basisonderwijs in kleinere groepjes te splitsen. Museumdocenten konden de lessen zo even leuk en interactief uitvoeren als normaal, terwijl bezoekers de anderhalve meter afstand konden aanhouden. Deze aanpassing was mogelijk dankzij een financiële bijdrage van het Kickstart Cultuurfonds.

Het aanbod van Kunstmuseum en Fotomuseum bestond uit twintig verschillende museumlessen, zowel bij vaste collectieonderdelen zoals *Mondriaan en De Stijl* en *Ontdek het Moderne*

als bij tijdelijke tentoonstellingen. De museumles Vriendjes en viervoeters bij het werk van fotograaf William Wegman en de museumles Van idee naar meesterwerk gingen succesvol van start.

Het reeds ingezette traject van digitalisering van het lesmateriaal ter voorbereiding van de museumlessen kreeg een vervolg. We hebben bewust gekozen voor het ontwikkelen van digitaal lesmateriaal als aanvulling op een fysiek museumbezoek met de klas, en dus niet ter vervanging daarvan. Inmiddels is een groeiend aanbod digitaal lesmateriaal op de website te vinden, vrij toegankelijk voor alle scholen en geïnteresseerden.

Samenwerking met organisaties in het onderwijs en in de cultuureducatie was ook in 2020 belangrijk. We hebben een samenwerking gerealiseerd met Westland Cultuurweb, waardoor een groot aantal klassen van scholen uit de gemeente Westland een bezoek brachten aan het Fotomuseum. Verder hebben we dit jaar de toevoeging van het Fotomuseum aan het lesaanbod van Cultuurmenu voortgezet. Hiermee is het Kunstmuseum opgenomen in het Cultuurmenu voor groep 4 en het Fotomuseum in het Cultuurmenu voor groep 7. Ook is er een periodiek educatieoverleg opgestart tussen de verschillende musea in Den Haag om de samenwerking te bevorderen. De focus lag met name op ideeën over de mogelijkheden voor scholen onder de geldende maatregelen.

Om het museum toegankelijker te maken voor leerlingen uit het Speciaal Onderwijs (SO en SBO) is een speciaal traject gestart. Naast overleggen met docenten uit het Speciaal Onderwijs neemt de Programmaleider Primair Onderwijs deel aan het Leernetwerk Speciaal Onderwijs, dat is geïnitieerd vanuit Cultuurschakel.

Kind & Gezin

Ook voor het programma Kind en Gezin geldt dat de eerste twee maanden perfect zijn verlopen. Zo waren de kinderworkshops in de kerstvakantie uitverkocht; zowel die bij de hedendaagse kunst van Emma Talbot in GEM, als bij de tentoonstelling van Van Koningsbruggen in het Kunstmuseum. In het laatste weekend van de Monet-tentoonstelling bezocht een groep kinderen het museum in het kader van het project *Ik ben Den Haag met kunst*, een samenwerking met Anissa Foukalne en de bibliotheek Transvaal. De kinderen kregen een rondleiding over Monet en gingen zelf aan de slag in het Museumatelier.

In de voorjaarsvakantie werden twee (uitverkochte) workshops georganiseerd in het teken van *Breitner vs Israels* en een workshop speciaal voor (klein)kinderen van de Vrienden van het museum. De kinderen kregen een heus schilderspalet en maakten prachtige schilderijen op echt schildersdoek. Verder hebben we hard gewerkt aan de voorbereidingen van de Museumnacht Kids 2020, waarvan de opening dit keer in ons museum zou plaatsvinden op 14 maart. Helaas werd dit het eerste grote event dat vanwege corona niet door kon gaan.

In de zomer hebben we bij de bijzondere routes door het museum – de Berlageroute en de Mondriaanroute – uitdagende doe-bladen voor kinderen gerealiseerd waar veel positieve reacties op kwamen. Tijdens de zomervakantie vonden ook kinderworkshops plaats, maar met minder deelnemers dan gebruikelijk en met een flinke prijsverhoging. Deze workshops waren weliswaar niet helemaal volgeboekt, maar waren zeker een succes.

Vanaf half juli konden we op de zondagmiddagen ook de deuren van het Open Kinderateliers weer openen, maar wel op aangepaste wijze om de veiligheid te waarborgen. Er werd met tijdsloten gewerkt en alleen kinderen mochten naar

binnen. Het aantal bezoekers tussen juli en begin december was beperkt – 237 tegenover 405 in de eerste twee maanden van het jaar – maar de waardering van het publiek bleek onverminderd groot. In totaal trok het Open Atelier 642 bezoekers, waar dat er in 2019 nog 2166 waren...

Voor de herfstvakantie is in het kader van het jaarlijkse kunstfestival De Betovering een programma voorbereid in samenwerking met Museon en Omniversum. Helaas werd het festival drie dagen van tevoren gecancelled, maar de workshops in het museum konden vanwege de kleinschalige opzet wel doorgaan. Tijdens zes (uitverkochte) kinderworkshops maakten in totaal 180 kinderen in het kader van *Koninklijk Blauw* mooie objecten van blauwe en witte klei. Ze konden deze thuis zelf afbakken in de oven. Ook werden prachtige collages van een Delftsblauwe bloemenvaas gemaakt.

Om tijdens de lockdowns toch op een leuke manier met kunst aan de slag te gaan, hebben we voor kinderen en scholen diverse gratis downloads aangeboden via de site: doe-bladen, kleurplaten gemaakt door illustratoren van onze kinderboeken en filmpjes met eenvoudige fotografietips voor thuis.

Voortgezet Onderwijs

Vanaf de eerste sluiting in maart hebben we het programma voor het voortgezet onderwijs voortdurend aangepast om leerlingen online en offline te bereiken. Het fysieke museumbezoek onder veilige omstandigheden had hierbij altijd de voorkeur.

Dankzij financiële steun van het Kickstart Cultuurfonds kon vanaf de zomer op een veilige manier een aangepast programma worden aangeboden. Vanuit pedagogisch oogpunt was dit programma zelfs uniek! Een museumbezoek voor het voortgezet onderwijs werd mogelijk op maandag en

Educatie

op andere dagen voor openingstijd, en in kleine groepen. Per museumdocent gingen acht leerlingen het museum in. Ze maakten gebruik van nieuwe museumkrukken, die de veiligheid vergrootten omdat ze de afstand tot andere bezoekers hielpen borgen. Dankzij deze mogelijkheden en een inhoudelijk aangepast programma konden 1802 leerlingen van de Johan de Witt Scholengroep gedurende het hele schooljaar (met uitzondering van de weken waarin het museum gesloten was) het museum blijven bezoeken. Het is, gezien de bijzondere aard van de samenwerking met deze scholengroep, bijzonder fijn dat het ook in 2020 is gelukt om in het museum te voorzien in inspirerend beeldend onderwijs voor deze leerlingen.

Met name in het begin van het jaar ontving het museum daarnaast 211 groepen leerlingen van het voortgezet onderwijs. Na de heropening maakten enkele scholen gebruik van het reguliere aanbod, maar veel scholen hadden organisatorisch de grens van hun mogelijkheden bereikt of de directies hadden een gehele stop van excursies ingesteld. Slechts negen klassen bezochten het museum na het voorjaar, waarvan vijf klassen Wonderkamers.

Naast een aangepast offline programma is het museum gaan experimenteren met verschillende vormen van online onderwijs. Voor de Johan de Witt Scholengroep hebben we online lessen verzorgd, en in de rubriek Thuis leren, doen & denken konden docenten uiteenlopende lesmaterialen voor doeners en denkers op onze website vinden. In het najaar hebben we ingezet op het ontwikkelen van online rondleidingen voor eindexamenklassen. Juist examenleerlingen verdienen immers alle expertise en inspanning voor een inspirerende leeromgeving om gemotiveerd hun examen in te gaan. In 2020 zijn ook de examenkijkwijzers op afstand als pilot van start gegaan. Docenten konden voor hun examenklassen kunstvakken oude stijl een Microsoft Teams

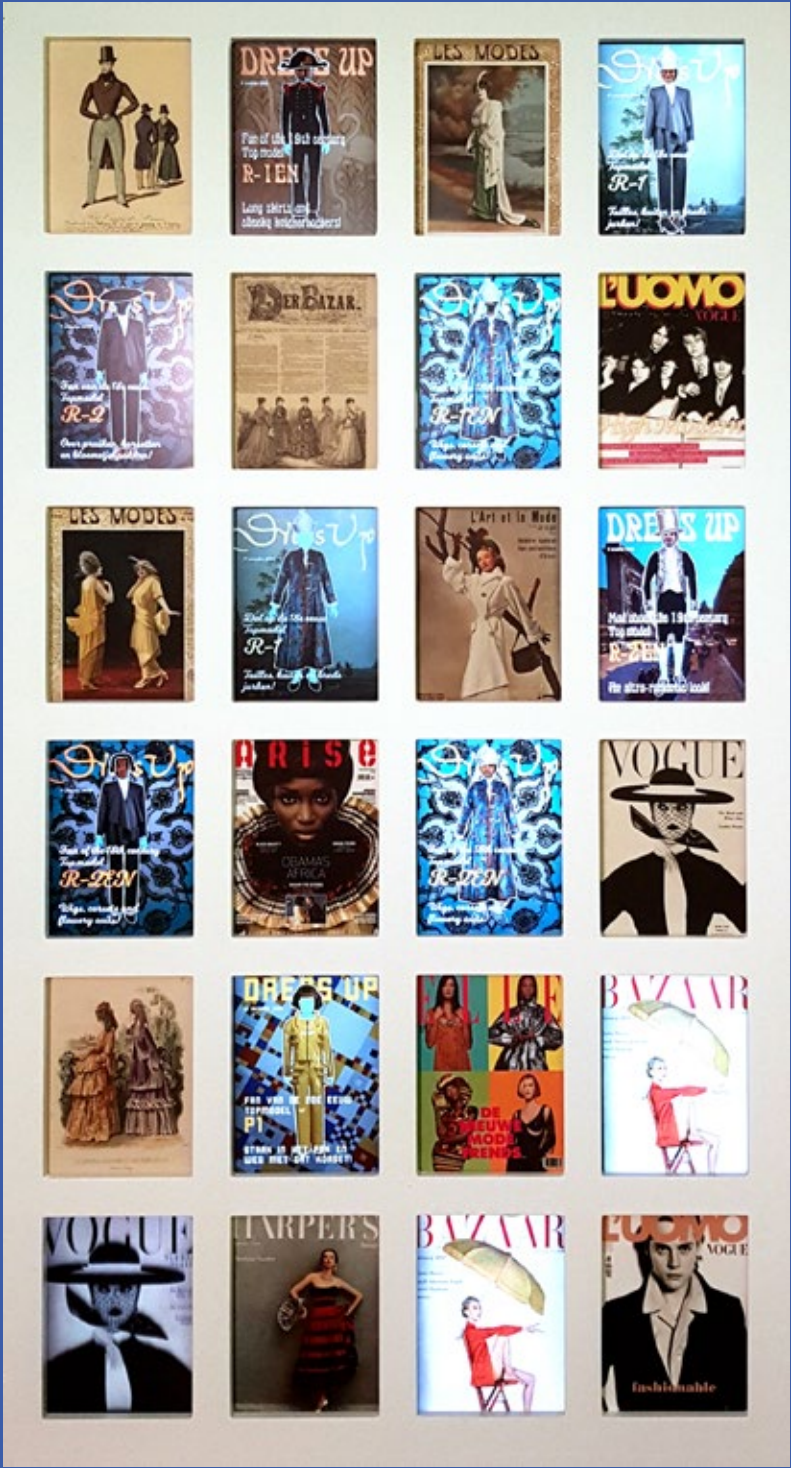
sessie boeken die een interactief live gesprek van de klas met een museumdocent combineert met een vooraf opgenomen rondleiding in het museum. Deze succesvolle formule wordt in 2021 verder uitgebreid.

Middelbaar Beroepsonderwijs

In 2020 hebben 20 groepen gebruikgemaakt van de interactieve mbo-tablettour Het mooiste museum, waarvan 13 groepen afkomstig waren van ROC Mondriaan. Bij deze tour gaan studenten in tweetallen zelfstandig aan de slag in het museum en maken hierbij onder andere uitvoerig kennis met het gebouw, de functie van het museum en het werk van Mondriaan. Weetjes worden afgewisseld met doe-opdrachten om het museumbezoek spannend en afwisselend te houden. Verder bezochten in totaal 9 groepen van verschillende mbo-opleidingen het museum op eigen gelegenheid, of boekten Kunst actief en Wonderkamers.

Kinderkunstboeken

In 2020 kon onverwacht geen enkel kinderkunstboek worden toegevoegd aan de serie, die Kunstmuseum Den Haag sinds 2010 uitbrengt samen met Uitgeverij Leopold. Vanwege de door corona veroorzaakte herziening van de tentoonstellingsprogrammering is een aantal grote, internationale tentoonstellingen doorgeschoven naar de verdere toekomst. Dit betrof onder andere de Dior-tentoonstelling die eigenlijk in het najaar plaats zou vinden. De voorbereidingen voor een kinderkunstboek bij deze tentoonstelling waren al gaande, maar de publicatie is nu enkele jaren uitgesteld. Wel werkte illustrator Georgien Overwater voortvarend aan haar kinderkunstboek dat in 2021 zal verschijnen bij de tentoonstelling *Het gedroomde museum*.

Remake Dress-Up

Dress-Up, een van de dertien thematische Wonderkamers, kreeg een volledige remake. Na jarenlang intensief gebruik was een technische update en nieuwe hardware nodig. Daarnaast was vernieuwing van het interactieve en educatieve ontwerp een wens, evenals het vergroten van de capaciteit van deze zeer populaire wonderkamer door het aantal werkstations uit te breiden. Mede dankzij het Hofman & Sip Fonds zijn daarom zowel de ruimtelijke vormgeving, het spelverloop, de spelteksten, de techniek en de films vernieuwd.

Het thema is bewust gehandhaafd. Wonderkamers is een speelse inleiding op al onze verzamelingsgebieden en de modecollectie is een van de grootste en meest toonaangevende van ons land. Mode en kleding staan bovendien centraal in het leven van veel kinderen en jongeren. Je verkleden oefent op velen - ongeacht leeftijd, sekse en achtergrond - een sterke aantrekkingskracht uit. In de nieuwe, frisse en eigentijdse benadering wordt niet langer onderscheid gemaakt tussen de zogenaamde mannen- en vrouwenmodecollectie. Op die manier is een meer genderneutraal, waardevrij eindresultaat bereikt. Daarnaast is de ruimte geschikt gemaakt voor bezoekers in een rolstoel of met een auditieve beperking.

Educatie

Wonderkamers

Tijdens het weekend en in vakanties is Wonderkamers een drukbezette, interactieve tentoonstellingsvleugel vol met aan te raken exhibits, materialen, tablets, nauwe gangen en kleine ruimten. Het gamingsysteem stuurt de spelers bovendien kriskras door de ruimte. Een veilige heropening na de eerste lockdown kostte dan ook heel wat hoofdbrekens. In de zomer kwam er een boekingssysteem met een tijdslot als aanvulling op het algemene boekingssysteem. Verder werd het aantal spelers sterk verminderd en werd de maximale speelduur ingekort. In de dertien wonderkamers werden dicht bij elkaar gelegen werkstations uitgeschakeld waardoor voldoende afstand tussen spelende duo's gegarandeerd was. Andere maatregelen waren onder andere de sluiting van Op de catwalk, het oprollen van de kunststof scheidingsflappen tussen verschillende kamers, het dragen van wegwerphandschoenen door alle spelers en een transparant scherm bij de balie.

Aanvankelijk mochten alleen kinderen spelen, zonder volwassen begeleiders. In de herfst is deze regel losgelaten, want voor (groot)ouders bleek het lastig om kinderen (9+) los te laten. Bovendien wilden volwassenen Wonderkamers óók bezoeken zonder museumgame. Om kosten te besparen zijn de openingstijden aangepast: alleen op woensdagmiddag en in het weekend kon de museumgame worden gespeeld.

In het middengebied van Wonderkamers was het om conservatorische redenen noodzakelijk om alle foto's te wisselen. Binnen de bestaande thema's en constellaties van kunstwerken lukte het om bijna tachtig 'nieuwe' foto's uit de collectie van Kunstmuseum Den Haag te presenteren.

Werkbezoeken

Normaal gesproken bezoeken diverse musea uit binnen- en buitenland Kunstmuseum Den Haag, specifiek Wonderkamers. Dit jaar hebben we toch slechts één internationale ontvangst kunnen faciliteren. Op 4 maart stak een museumdelegatie uit Qatar zijn licht op bij de sector Educatie.

Het museum dankt partner Rabobank Regio Den Haag voor steun aan Wonderkamers, juist in deze periode.

Joseph Sassoon Semah

Communicatie & Marketing

Het jaar 2020 begon met een groot succes. Bezoekers hadden in januari nog de kans om *Monet – Tuinen van verbeelding* te bezoeken en dat deden ze dan ook massaal na een korte multi-mediale campagne. Het leverde in januari meer dan 70.000 bezoekers op, een record! Het publiek bleef na Monet komen: ook *Breitner vs Israëls – Vrienden en rivalen*, met de verhalende opzet van de tentoonstelling, was een groot succes. Beide tentoonstellingen trokken een breed publiek, onze missie om iedereen dichtbij kunst te kunnen laten komen werd op dit vlak dan ook zeker vervuld. De verwachtingen voor het publieksbereik in de rest van het jaar waren, gezien het prachtige en gevarieerde tentoonstellingsprogramma, ook hoog. Vanuit de afdeling Communicatie en Marketing werd gewerkt aan campagnes voor diverse tentoonstellingen, waaronder *Koninklijk Blauw – Het mooiste Delfts blauw van Willem en Mary*, *Anders Zorn – De Zweedse idylle* en Dior. Maar er zou ook ruim aandacht zijn voor kleinere tentoonstellingen, zoals Navid Nuur en Kati Heck, om zo een zo breed en divers mogelijk publiek te bereiken.

Vanaf medio maart veranderde alles toen we de deuren moesten sluiten. De regels werden regelmatig aangepast en er is continu ingespeeld op de actualiteit. Dat was een flinke uitdaging. Een (deels) gesloten museum veranderde de werkzaamheden in 2020 drastisch. Het vroeg om nieuwe inzichten, nieuwe initiatieven, een andere aanpak. Het doel was om het publiek, ondanks een gesloten museum, toch dichtbij kunst te brengen.

Publieksbereik

Waar in 2019 nog 583.824 mensen Kunstmuseum Den Haag, Fotomuseum Den Haag en GEM bezochten, mochten we tijdens dit uitzonderlijke jaar slechts 251.000 bezoekers ontvangen. Hiervan hebben 125.000 personen een bezoek gebracht voor de sluiting van 13 maart. Uit de gecombineerde cijfers van

Museumkaart, publieksonderzoek en het kassa- en online ticket systeem blijkt dat de gemiddelde leeftijd van ons publiek 59 jaar is. Een jaar eerder lag het gemiddelde nog twee jaar hoger. We slagen er steeds beter in om een jonger en diverser publiek te bereiken, onder andere door onze modetentoonstellingen, dankzij stadsdeelavonden of door onze educatieprogramma's.

Dankzij een combinatie van met name free publicity, online marketing, outdoor campagnes en advertenties in dagbladen en magazines weten we jaarlijks een breed publiek te bereiken. Deels (aan het begin van het jaar en in de zomer) ging dit ook in 2020 op, maar een groot deel van het jaar lag er meer dan gebruikelijk nadruk op online uitingen. Dat neemt echter niet weg dat het ondanks twee lockdowns en de veranderingen in het tentoonstellingsprogramma toch is gelukt om behoorlijk wat free publicity te genereren. Bijvoorbeeld rond het bezoek van koningin Máxima (2 juni), de tentoonstelling *Mode in Kleur* (vanaf eind september) en de mogelijkheid om de tentoonstelling *Being Human* van William Wegman in het Fotomuseum te bezoeken mét hond (4 oktober,ierendag). De modetentoonstelling *Mode in Kleur* leende zich ook bij uitstek om een jongere doelgroep te bereiken. Hiervoor gingen we onder andere een samenwerking aan met een aantal influencers.

Blijf dichtbij

Direct bij de sluiting van de deuren op 13 maart is de Blijf Dichtbij campagne opgestart. De campagne had als doel om, nu bezoekers niet meer konden komen, onze eigen collectie nog meer over het voetlicht te brengen. Op vrijdag 13 maart verscheen direct de eerste post op onze socialmediakanalen. Hierna volgde elke dag een uitgebreide collectiepost op zowel de Kunstmuseum-, Fotomuseum- als de GEM-kanalen. Dit resulteerde voor het Fotomuseum in een ruime verdubbeling van het aantal volgers op Instagram. Het Kunstmuseum maakte op Instagram binnen enkele maanden een groei door van 30%.

De eerste post die direct na de sluiting werd gepubliceerd:

Een museum zonder bezoekers. Dat gaat in tegen alles waar wij voor staan. Daarom brengen we je virtueel alsnog dichtbij onze kunst. Elke dag lichten we een van onze prachtige topstukken uit en nemen we je mee door onze tijdelijke tentoonstellingen. We hopen dat je ons volgt en met ons in contact blijft, maar bovenal hopen we je snel weer in ons topstuk nummer 1 te ontvangen: ons iconische gebouw, een meesterwerk van H.P. Berlage.

Nu reizen er niet echt meer inzit, lichten we vandaag Tuin te Arles van Vincent van Gogh uit. Zo kunnen we ons toch nog even in Frankrijk wanen. Van Gogh ontdekt de kracht van kleur in Frankrijk. In 1886 vertrekt hij naar Parijs, waar hij kennismakt met de nieuwste werken van Claude Monet, Georges Seurat en Paul Signac. Het is uiteindelijk het zonovergoten landschap van het zuidelijk gelegen Arles, dat hem inspireert tot zijn bekendste meesterwerken. Van Gogh experimenteert met contrasterende kleuren en los van elkaar geplaatste verftoetsen. Tuin te Arles doet op het eerste gezicht ook aan als een wirwar van stippen en strepen. Hij brengt hiermee een gevoel van ritme teweeg. Groen, blauw, rood, paars en geel dansen voor de ogen. De bijna wetenschappelijke richtlijnen van Seurat en Signac blijken onverenigbaar met Van Goghs behoefte om zijn innerlijke emoties tot uitdrukking te brengen in de kunst. De impressionisten hebben volgens hem weliswaar een nieuwe manier gevonden om met kleur om te gaan, maar staan nog altijd te veel in verbinding met hun voorgangers. Van Gogh koppelt kleur volledig los van de zichtbare werkelijkheid en ontwikkelt zich door deze revolutionaire stap tot een van de belangrijkste kunstenaars van de twintigste eeuw.

Qasim Arif

Wekelijks verzorgden conservatoren of de directeur als belangrijk onderdeel van de Blijf Dichtbij campagne virtuele tours. Dit gebeurde live via Instagram. In zo'n twintig tot dertig minuten tijd konden bezoekers virtueel alsnog een tentoonstelling bezoeken of meer te weten te komen over een aantal highlights van de vaste collectie. De conservatoren filmde de tour zelf, wat het niet alleen persoonlijk maakte, maar er ook voor zorgde dat de coronamaatregelen goed gehandhaafd konden worden. Het museum werd door deze tours toegankelijk gemaakt op een heel persoonlijke manier.

Naast de online tours en de aandacht voor de collectie op social media, zijn ook kleine online tentoonstellingen gerealiseerd. De ene keer ging het om een uitvoerig, rijk geïllustreerd artikel, de andere keer om een wat grotere uiting. Om ook geïnteresseerden te bereiken die niet actief zijn op social media werd twee keer per week de Blijf Dichtbij nieuwsbrief verzonden, waarin alle content van die week aan bod kwam. Ruim 3.000 mensen waren geabonneerd op deze tijdelijke nieuwsbrief, die met een openingsratio van gemiddeld 65% erg goed gelezen en bekeken werd.

Online tentoonstellingen

Twee online tentoonstellingen waren op een prachtige manier verbonden met een fysieke tentoonstelling in het museum.

Paula Modersohn Becker

In een korte video leerde de kijker Paula Modersohn Becker kennen, waarbij vooral werd gefocust op haar worsteling tussen het moederschap en het kunstenaarschap. Het museum presenteerde naast de video en de kleine fysieke tentoonstelling verdere verdieping in een online longread, speels vormgegeven als scrollytelling pagina, geschreven door conservator Laura Stamps.

Delen is vermenigvuldigen – Qasim Arif

Een minidocumentaire bracht in beeld hoe de Haagse kalligrafiekunstenaar Qasim Arif zich liet inspireren door zowel de collectie Kunst uit de wereld van de Islam als de coronaperikelen in het voorjaar van 2020. Een tijd waarin mensen gingen hamsteren en iedereen voor zichzelf leek te kiezen. Op basis hiervan creëerde hij een schaal die in december is opgesteld in het museum en in 2021 alsnog door de bezoekers bewonderd zal kunnen worden. De documentaire is getoond via de website en social media en zal ook in het museum te zien zijn.

Open in de zomermaanden

Op 1 juni mochten de deuren weer open en natuurlijk werd er op alle mogelijke manieren voor gezorgd dat dit op een veilige manier kon gebeuren. Onder andere door het verplicht reserveren van tijdsloten, duidelijke communicatie voorafgaand aan het bezoek, handreiniging op diverse plekken in het museum, duidelijke communicatie in het museum (o.a. over het maximumaantal bezoekers per zaal en de looprichting) en in eerste instantie ook door met vaste routes te werken. Om opstoppen op zaal te voorkomen door het lezen van zaalteksten, kreeg elke bezoeker een uitgebreid informatieboekje waarin onder andere alle zaalteksten en veel afbeeldingen waren opgenomen. Op die manier konden bezoekers thuis rustig meer achtergrondinformatie over kunstenaars en kunstwerken doorlezen. Na een maand zijn de vaste routes losgelaten en is meer ingezet op het houden van afstand (wat uitstekend kan in ons grote gebouw) en het maximumaantal bezoekers per zaal.

Om te benadrukken dat de musea weer open waren en op een veilige manier bezocht konden worden, kwam koningin Máxima op 2 juni – op de fiets! – naar het museum. Ze ging in gesprek over de impact van de coronacrisis met directeur Benno Tempel en een aantal medewerkers. Vervolgens bezocht ze onder

andere de tentoonstelling *Koninklijk Blauw*, waar op dat moment de impact nog goed zichtbaar was omdat in diverse vitrines nog bruiklenen ontbraken. In diverse media kwam dit bezoek aan bod.

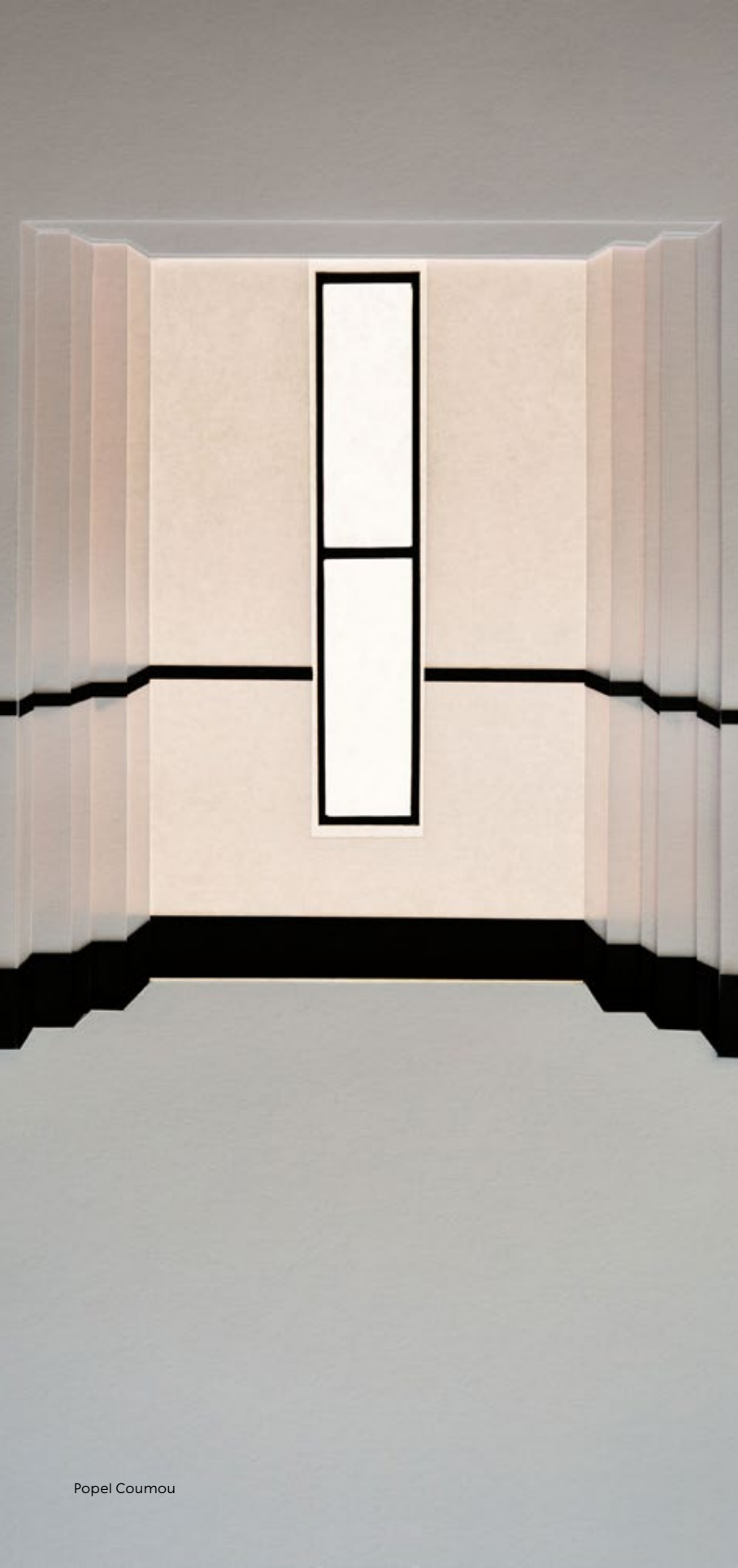
Na de zomerperiode openden we eind september de tentoonstelling *Mode in Kleur*. Twee weken daarna moest het museum echter weer sluiten, dit keer voor twee weken. En helaas volgde op vanaf 15 december wederom een lockdown die tot ver in 2021 zou voortduren. Alle bezoekers die al een ticket en een tijdslot hadden geboekt kregen hun geld terug. Om bezoekers te helpen die online reserveren of verplaatsen lastig vonden, hebben we een speciale telefonische helpdesk in het leven geroepen. Via deze weg konden medewerkers van het museum met name onze oudere bezoekers helpen.

GEM wordt KM21

In december is bekendgemaakt dat GEM, museum voor actuele kunst, vanaf 2021 verdergaat onder de naam KM21. KM verwijst naar Kunstmuseum Den Haag, de toevoeging 21 naar kunst van de 21ste eeuw. Met de nieuwe naam wordt het museum voor het publiek duidelijker herkenbaar als partner van (de collectie van) het Kunstmuseum, waar ook Fotomuseum Den Haag onderdeel van is.

Het museum deelt al sinds de oprichting in 2002 één organisatie en één directie met Kunstmuseum Den Haag, maar de link tussen beide musea wordt nauwelijks gelegd en nog minder toen de naam van het 'moedermuseum' in oktober 2019 veranderde van Gemeentemuseum Den Haag naar Kunstmuseum Den Haag. Dat is jammer, want de verbondenheid van de hedendaagse kunstinstitelling met een internationaal kunstmuseum en dito kunstcollectie is in Nederland uniek. Er is geen enkele andere hedendaagse tentoonstellingsruimte met een eigen programma die gelieerd is aan een museum met een internationaal gewaardeerde collectie van moderne, hedendaagse en toegepaste kunst én fotografie.

De identiteit is ontworpen door de Haagse vormgevers Max Lennarts en Menno de Bruijn. Hun avontuurlijke, energieke stijl is een uitstekende match met het museum en de kunst die er wordt tentoongesteld.

Kunstmuseum Den Haag	Realisatie 2019	Realisatie 2020
Bezoeken websites totaal	1.335.583	1.050.000
Unieke bezoekers	890.847	725.000
Gemiddelde duur van bezoek	00:01:56	00:02:00
Ontvangers nieuwsbrieven	11.000	12.500
Facebook volgers	64.000	67.500
Twitter volgers	26.000	26.500
Instagram volgers	34.000	44.000
LinkedIn volgers	5.500	6.700
Fotomuseum Den Haag	2019	2020
Bezoeken websites totaal	261.291	190.000
Unieke bezoekers	196.004	150.000
Gemiddelde duur van bezoek	00:01:27	00:01:36
Ontvangers nieuwsbrieven	2.370	2.400
Facebook volgers	20.000	22.500
Instagram volgers	6.000	14.500
GEM/KM21	2020	
Bezoeken websites totaal	46.000	
Unieke bezoekers	38.000	
Gemiddelde duur van bezoek	00:01:16	
Ontvangers nieuwsbrieven	Zie FMDH	
Facebook volgers	7.900	
Instagram volgers	2.200	

Overweldigende steun

Onderstaande quotes illustreren de overweldigende steun die het museum van museumliefhebbers heeft ervaren.

Lief museum. Ik vind het fijn om een kleine bijdrage te kunnen leveren en hoop dat het niet heel lang meer gaat duren voordat de musea weer open mogen gaan. Ik mis het bezoeken van musea zeer. Ik wens u ook alle goeds en veel sterkte.

Ik heb zojuist een schenking gedaan. Kerst draait niet alleen om cadeaus, dus dit geld leek mij mooi besteed. Een bescheiden bedrag, maar alle beetjes helpen hopelijk, vooral in deze tijd.

Partnerships & Events

Gesprekken met (potentiële) sponsors, de organisatie van openingen of persreviews, het tot in de puntjes verzorgen van evenementen, het werven van particuliere donateurs: normaal gesproken bruist de afdeling Partnerships & Events van de activiteiten. Toen de deuren van het museum werden gesloten, zagen de werkzaamheden er ineens anders uit. De focus kwam te liggen op het bestendigen van bestaande relaties en het benutten van digitale mogelijkheden bij het onderhouden hiervan.

Particulieren

Eenmalige donaties

Veel museumliefhebbers toonden zich betrokken toen het museum de deuren moest sluiten. Niet alleen met ondersteunende woorden per e-mail of op social media, maar ook door financiële steun te bieden. Sommigen maakten zelf een bedrag over, anderen doneerden contactloos via een doneerzuil in het museum, via Tikkie of door reeds gemaakte kosten zoals toegangskaarten of tickets voor rondleidingen of lezingen te doneren.

Fonds Kunstmuseum

Vijftien museumliefhebbers sloten zich in 2020 met een *periodieke overeenkomst in geld* aan als donateur bij Fonds Kunstmuseum; het initiatief voor particulieren die het museum met een jaarlijkse donatie financieel ondersteunen en daarvoor nauw bij het museum worden betrokken. Niet alle besloten bijeenkomsten voor deze donateurs konden doorgang vinden, maar via digitale kanalen was het toch mogelijk om het museum, de kunst en de verhalen rondom de collectie met de begunstigers te delen. Doede Hardeman, hoofd collecties, deed bijvoorbeeld uitvoerig verslag over het spannende aankoopproces van twee schitterende zeventiende-eeuwse bloemenpiramides. Deze aankoop was mede mogelijk dankzij de steun van Fonds Kunstmuseum.

In juli, toen de landelijke coronamaatregelen ruimte boden voor een live bijeenkomst, vond een avondopenstelling plaats voor alle begunstigers van Fonds Kunstmuseum. Verspreid over een aantal momenten (tijdsloten) kon men op eigen gelegenheid een bezoek brengen aan het museum en een van de op dat moment vaste routes volgen. Daarna werd op het terras van restaurant Gember een hapje en een drankje aangeboden. In het najaar konden begunstigers online een exclusieve live rondleiding over de tentoonstelling *Anders Zorn* bijwonen. Het jaarlijkse begunstigersdiner dat normaal gesproken in november plaatsvindt, werd uitgesteld naar een online uitzending met exclusieve content in januari 2021.

Kroese-Duijsters Fonds

In 2020 is het Kroese-Duijsters Fonds opgericht. De middelen van dit fonds komen in belangrijke mate ten goede aan werkzaamheden die samenhangen met het beheer, behoud en uitbreiding van de collectie van Kunstmuseum Den Haag met bijzondere aandacht voor restauratie.

Hofman & Sip Fonds

Het Hofman & Sip Fonds ondersteunt educatieve doeleinden van Kunstmuseum Den Haag. De jaarlijkse bijdrage van 2020 is besteed aan de *remake* van *Wonderkamer Dress Up*.

Erik Bos Fonds

In 2017 is het Erik Bos Fonds opgericht met als doel het ondersteunen van de fotocollectie van Kunstmuseum Den Haag door de aankoop van nieuwe werken en het uitbrengen en/of ondersteunen van fotopublicaties. In 2020 werd de collectie dankzij het Erik Bos Fonds versterkt met een portfolio van 25 zilvergelatinedrukken van Michael Wolf.

Anders Zorn

Partnerships & Events

Vrienden

De vriendenvereniging van Kunstmuseum Den Haag, met 2250 leden, zet zich sinds haar oprichting onophoudelijk voor het museum in. Het programma voor de vrienden werd uiteraard ook aangepast vanwege corona. De vrienden konden desondanks naar een gratis inleiding in de aula en conservator Suzanne Lambooy heeft voor hen een lezing in de Tuinzaal over de tentoonstelling *Koninklijk Blauw* gegeven. Om de vrienden welkom te heten na de heropening in de zomer is de voucher 'Welkom terug Vrienden' gemaakt die in de Tuinzaal voor een koffie met een lekkernij ingewisseld kon worden. Daarnaast komt regelmatig een online nieuwsbrief speciaal voor de vrienden uit.

Bedrijven

Zakelijke partnerships

We zijn enorm dankbaar voor de steun, financieel en moreel, die we van sponsors hebben gekregen. Doordat de museumdeuren lange tijd gesloten waren en de inkomsten door bezoekers uitbleven, werd eens te meer duidelijk hoe belangrijk hun steun is.

Onze partners toonden zich begripvol toen bleek dat een aantal tentoonstellingen waaraan zij zich hebben verbonden moest worden uitgesteld. De Dior tentoonstelling, waaraan Nationale-Nederlanden zich al verbonden had, werd uitgesteld. In plaats daarvan verbond Nationale-Nederlanden zich aan de vervangende tentoonstelling *Mode in Kleur*. Ook ASN Bank, sponsor van *Borealis - life in the woods*, bleef deze tentoonstelling in het Fotomuseum steunen ondanks dat deze verschoven werd naar 2021. Rabobank, partner van *Wonderkamers*, steunde niet alleen het museum in coronatijd, maar ook haar achterban door relaties te trakteren op kunst uit het Kunstmuseum. Zo ontstond een gezamenlijk idee voor

een online rondleiding door de tentoonstelling *Koninklijk Blauw* en een online, live uitgezonden gesprek tussen Renata Brabander, directievoorzitter Rabobank Regio Den Haag, en conservator Suzanne Lambooy. Partners Stijl Advocaten en Aronson Antiquairs bleven ook trouwe partners van het museum.

Stichting Mondriaan Business Club

Het bedrijvennetwerk van het Kunstmuseum bestaat uit zo'n 35 leden. De bedrijven, voornamelijk afkomstig uit het MKB, kwamen op 18 februari bijeen voor een avond die in het teken stond van de tentoonstelling *Breithner vs Israels*. Conservator Frouke van Dijke verzorgde een inleiding waarna gezamenlijk de tentoonstelling werd bezocht en ter afsluiting een borrel werd gedronken in de Tuinzaal.

Het jaarlijkse diner met bijzondere sprekers kon geen doorgang vinden, maar in juli opende het museum 's avonds exclusief de deuren voor de leden van de Mondriaan Business Club. Aansluitend werd in restaurant Gember een hapje en een drankje aangeboden, waarbij de onderlinge afstand van anderhalve meter kon worden gewaarborgd. Ondanks de maatregelen was het fijn om elkaar fysiek te treffen.

In het najaar is voor de leden een interactieve online rondleiding georganiseerd over *Koninklijk Blauw*. Conservator Suzanne Lambooy gaf via een live verbinding een uitgebreide toelichting op deze bijzondere tentoonstelling en via een live chat was het mogelijk om vragen aan haar te stellen.

Omdat er minder fysieke contactmomenten mogelijk waren, is de online communicatie naar een hoger niveau getild. Leden ontvingen maandelijks een MBC-nieuwsbrief met daarin onder andere informatie over tentoonstellingen, bijzondere verhalen

van conservatoren en maatschappelijke verhalen. Ook hebben alle leden in december een relatiegeschenk ontvangen als dank voor hun steun in dit - voor iedereen - moeilijke jaar.

In 2020 is afscheid genomen van Ida Haisma als bestuurslid van de Mondriaan Business Club. Gwen van Overbeke en Ramon van Eijck zijn toegetreden tot het bestuur dat naast hen uit Henk Kool (voorzitter), Robert Menken, Stef Bahlmann en Taco Hovius bestaat.

(Commerciële) evenementen

Het jaar begon positief: tot en met 7 maart vonden in het museum verschillende evenementen plaats. Het uitgebreide programma voor de Museumnacht Kids op 14 maart was gereed en voor de opening van de tentoonstelling *Koninklijk Blauw* door prinses Beatrix waren alle voorbereidingen getroffen. Helaas ging het museum op 13 maart dicht en konden later in het jaar nog slechts een klein aantal evenementen, onder strikte voorwaarden, plaatsvinden. Dit betrof met name relatie-evenementen van het museum, zoals persreviews en een kleinschalige opening.

De verscherping van de maatregelen en vervolgens de tweede lockdown zorgden voor onoverkomelijke verplaatsingen en annuleringen. In 2020 hebben in totaal 45 online en live events plaatsgevonden, waarvan 26 commerciële en 19 niet-commerciële events.

Tijdens de eerste lockdown is een werkgroep opgericht onder de naam 'Kunstmuseum live' met als doel het ontwikkelen van digitale producten voor de zakelijke markt. In mei vond de eerste online rondleiding plaats. In september werden online events georganiseerd voor sponsors en fondsen, zoals de Rabobank en de Vereniging Rembrandt. Er was opvallend veel interesse voor de tentoonstelling *Koninklijk Blauw*. Voor de

feestdagen ontwikkelde het projectteam een online tour inclusief foodbox en museumgift, die onder andere door advocatenkantoren en ministeries werd afgenomen.

BankGiro Loterij

De BankGiro Loterij is al jaren een gewaardeerd partner van het museum. Het Kunstmuseum ontving in 2020 een recordbedrag van € 816.581 van de BankGiro Loterij, bestaande uit een vaste bijdrage van € 500.000 en een bijdrage van € 316.581 dankzij het zogeheten 'geoomerkt werven', waarbij deelnemers specifiek voor het Kunstmuseum meespelen. In 2020 werden verschillende aankopen mogelijk gemaakt uit deze bijdrage, waaronder werken van Rob van Koningsbruggen en Charles Avery. Steeds meer deelnemers van de loterij bezoeken het museum met de BankGiro Loterij VIP-KAART.

Fondsen

Dankzij het Kickstart Cultuurfonds, opgezet in coronatijd, kon het Kunstmuseum maatregelen treffen om anderhalve meter afstand tussen bezoekers te realiseren. In dit geval financierde het fonds aanpassingen rondom ons educatieprogramma. Oude museumlessen werden aangepast en nieuwe ontwikkeld. Ook werden extra museumdocenten ingezet, museumkrukken voor de kinderen aangeschaft en inspiratiebijeenkomsten voor leraren georganiseerd. Door deze interventies konden we de band met scholen en leerkrachten weer aanhalen, kinderen in kleinere groepen ontvangen, begeleiden en beter verspreiden over meer tentoonstellingsgebieden in ons museum.

De Vereniging Rembrandt en de Turing Foundation signaleerden het probleem dat musea te maken kregen met gesloten landsgrenzen en het negatieve effect hiervan op

Paula Modersohn-Becker

internationaal bruikleenverkeer. Zij startten daarom samen de campagne *De kracht van de vaste collectie*, waarbij musea werden aangemoedigd voor hun tentoonstellingen en (online) presentaties uit de eigen collectie te putten. Voor een mini-tentoonstelling over het werk van Paula Modersohn-Becker met bijbehorende website ontving het Kunstmuseum een mooie bijdrage.

Naast steun van fondsen voor bijzondere projecten mocht het museum ook weer rekenen op de Bijdrage Collectie-programma's van het Mondriaan Fonds.

ANBI status

Kunstmuseum Den Haag heeft de culturele ANBI status.

Dankbaar

Het museum is alle sponsors, partners, fondsen, donateurs en vrienden buitengewoon dankbaar voor de flexibiliteit en aanhoudende (financiële) steun in de moeilijke tijd die ook het Kunstmuseum in 2020 doormaakte. Aan het begin van dit jaarverslag vindt u alle partijen die het museum in 2020 hebben ondersteund.

Bestuur, Organisatie en Personeel

Toepassing Code Cultural Governance

Kunstmuseum Den Haag is een stichting waarvan de dagelijkse en algemene leiding in handen is van één bestuurder. Er is een Raad van Toezicht die op basis van de statuten van de stichting toezicht uitoefent.

In dit jaarverslag is alles terug te vinden wat te maken heeft met de maatschappelijke doelstelling van het museum. Zowel beleidsmatig als in prestaties. Het beleid op het gebied van inclusie en diversiteit is hierin ook terug te vinden. De relatie tussen werkgever/werknemer in het museum is, gezien vanuit de formele kant, ingevuld via een gekozen en professioneel functionerende Ondernemingsraad. Eén lid van de RvT is speciaal belast met de relatie met de OR. Ook dit jaar is de RvT twee keer aanwezig geweest bij een bespreking tussen de ondernemingsraad en directie in het kader van de artikel 24 Wet op de ondernemingsraden. Hierin is met name stilgestaan bij de gevolgen van de coronacrisis voor het museum en het personeel. Daarnaast is er een keer een ontmoeting geweest tussen de voltallige RvT en de voltallige ondernemingsraad ter wederzijdse kennismaking.

De RvT en de directie zijn zich terdege bewust van een heldere scheiding in verantwoordelijkheden. Ook in 2020 leidde dat tot een kritische, maar goede gedachtenuitwisseling. Het bestuurlijk niveau van het museum werd hierdoor verder geoptimaliseerd. Zowel de RvT als de directie blijven onverminderd kritisch op professioneel en integer handelen met vermindering van belangenverstrengeling. Beide blijven hier alert op en kijken ook extra kritisch naar zichzelf wanneer zich elders in de wereld van subsidies ongelukkige voorvallen voordoen.

Raad van toezicht

De Raad van Toezicht van de Stichting heeft per 31 december 2020 de volgende samenstelling:

- **De heer prof. dr. C.N. Teulings**, voorzitter sedert 25 september 2013, herbenoemd in 2017 voor tweede (laatste) termijn.
- **Mevrouw mr. Y. van Rooy**, lid sedert 1 december 2014, herbenoemd in 2018 voor tweede (laatste) termijn.
- **De heer drs. H.W. Breukink**, lid sedert 17 september 2015, termijn herbenoeming 2019.
- **Mevrouw ir. M.W.L. van Vroonhoven**, lid sedert 17 september 2015, termijn herbenoeming 2019.
- **De heer drs. M. Essafi**, lid sedert 22 september 2017, termijn herbenoeming 2021.
- **Mevrouw drs. J. Klijnsma**, lid sedert 30 september 2019, termijn herbenoeming 2023.

Verslag Raad van Toezicht

In 2020 heeft de RvT vijf keer vergaderd. In de RvT vergadering van 23 april 2020 is de jaarrekening 2019 en het directieverslag van Kunstmuseum Den Haag goedgekeurd. In alle vergaderingen is stilgestaan bij de kwartaalrapportages, begroting en jaarrekening van het museum. Speciale aandacht werd door de RvT besteed aan de gevolgen van de coronacrisis. De voorzitter hield hierover vanaf het begin van de crisis nauw contact met de directie van het museum en de accountant van KPMG. Ook is er op verzoek van de voorzitter van de RvT door KPMG een advies uitgebracht over de noodzakelijke hoogte van het vrij besteedbaar eigen vermogen voor zowel de stichting Kunstmuseum Den Haag als de stichting Escher in het Paleis. In een extra vergadering op 10 september is de voorlopige begroting van het Kunstmuseum voor 2021 vastgesteld. Hierbij is tegelijkertijd afgesproken dat deze begroting elke drie maanden zou worden aangepast als gevolg van de onzekere ontwikkelingen rondom het coronavirus.

In de vergadering van 8 oktober heeft de RvT nieuwe statuten vastgesteld met als voornaamste aanpassingen dat benoemingen van leden van de RvT geen goedkeuring meer nodig hebben van het college van burgemeester en wethouders en dat het bestuur van de stichting Kunstmuseum Den Haag zal worden uitgebreid met een zakelijk directeur. Vanwege het uitvallen van de controller van het Kunstmuseum in juni 2020 en het vertrek van de adjunct-directeur per 1 juli 2021 is de Raad nauw betrokken bij de invulling van de controlfunctie van het museum en het selecteren van een zakelijk directeur. Tot slot is de Raad gestart met de procedure voor de opvolging van de huidige voorzitter die in augustus 2021 vertrekt.

Het hoofd marketing heeft in december een presentatie gegeven waarbij zowel offline als online aspecten zijn doorgesproken.

In 2020 heeft de Raad van Toezicht zichzelf geëvalueerd.

Nevenactiviteiten Raad van Toezicht

- **De heer prof. dr. C.N. Teulings (voorzitter)**
 - Lid Commissie Kapitaalmarkt AFM
 - Bestuurslid Stichting Vrienden van het Nexus Instituut - Columnist FD (tweewekelijks)
 - Voorzitter Raad van Toezicht Boekmanstichting
 - Lid Board of Associate Editors Economist
 - Lid van de adviesraad 'Office for Budget Responsibility' (OBR)
 - Lid Raad van Toezicht Technische Universiteit Eindhoven
- **Mevrouw mr. Y. van Rooy**
 - Voorzitter Raad van Commissarissen Philips Electronics Nederland BV

- Lid Raad van Commissarissen (en Commissie Publiek Belang) PwC Accountants
- Lid Bestuur instituut GAK
- Vice-voorzitter Raad van Commissarissen FUJI Europe
- Vice-voorzitter Raad van Toezicht Stichting 's Heerenloo - Voorzitter Raad van Toezicht Raad voor Accreditatie

- **De heer drs. H.W. Breukink**
 - Executive coach bij en eigenaar van Development Dialogue
 - Voorzitter Raad van Commissarissen Brink Groep
 - Voorzitter Raad van Toezicht Residentie Orkest Den Haag
 - Voorzitter van het curatorium bij de Governance University
- **Mevrouw ir. M.W.L. van Vroohoven**
 - Lid van de Nederlandse Sportraad
 - Lid INSEAD Dutch Council
 - Lid Raad van Toezicht van Het Nationale Theater Den Haag
- **De heer drs. M. Essafi**
 - Directeur / eigenaar adviesbureau PublicEffect
- **Mevrouw drs. J. Klijnsma**
 - Lid algemeen bestuur en regiegroep Noordelijke samenwerking SNN
 - Agenda lid Bestuurlijke Adviescommissies Financiën en Kwaliteit Openbaar Bestuur IPO
 - Voorzitter Algemeen Bestuur Fonds nazorg gesloten stortplaatsen
 - Voorzitter Prins Bernhard Cultuurfonds Drenthe
 - Lid Bestuur Kraus-Groeneveld Stichting
 - Lid Stuurgroep RIEC-Noord
 - Voorzitter jury Overheidsmanager van het Jaar

- Lid Comité van Aanbeveling Stichting Drentse Veteranen
- Lid Comité van Aanbeveling van De Noordelijke Haringparty
- Lid Comité van Aanbeveling Stichting Peter de Grote Festival
- Ambassadeur Stichting Hartveilig Drenthe
- Ambassadeur Alliantie van Kracht tegen Armoede
- Ambassadeur Liliane Fonds
- Voorzitter Raad van Toezicht Stichting Resto Van Harte
- Voorzitter Bestuur Stichting De Dutch Don't Dance Division
- Lid Adviescommissie uitvoering toeslagen van het Ministerie van Financiën

Bestuur Kunstmuseum Den Haag

Samenstelling directie / dagelijkse leiding

- Dhr. drs. Benno Tempel
Algemeen directeur, sinds 1-1-2009
- Dhr. ir. Hans Buurman
Adjunct-directeur, sinds 26-3-1999

Managementteam

- Mevrouw ir. Irma Benliyan
Hoofd Marketing en Communicatie
- Mevrouw drs. Anne de Haij
Directiesecretaris
- De heer drs. Doede Hardeman
Hoofd Collecties
- De heer Martin Hazebroek
Hoofd Financiën
- De heer drs. Daniel Koep
Hoofd Tentoonstellingen
- Mevrouw drs. Lisa Kölker
Hoofd Partnerships & Events
- Mevrouw drs. BEd. Jet van Overeem
Hoofd Educatie
- Mevrouw Irena Szarzynski
Hoofd Personeel en Organisatie

Ondernemingsraad

Het overleg met de OR stond vrijwel geheel in het teken van de gevolgen van de coronapandemie. Veelvuldig overleg tussen OR en directie ging over de financiële gevolgen, het welzijn van het personeel en de omgang met verlof. Vooral op het punt van verlof hebben directie en OR zich snel kunnen vinden in een gezamenlijke intentie om ernaar te streven dat het aantal verlofuren eind 2020 niet hoger zou moeten zijn dan eind 2019. Een gezamenlijke oproep, onder het motto 'we doen het samen', aan het personeel om hiervoor te zorgen bleek aan het eind van het jaar succesvol te zijn. Er is ook over reguliere onderwerpen gesproken, waaronder de invoering van de 'jaaruren-systematiek'. De ingezette lijn met de invoering van een 'kloksysteem' is teruggedraaid, omdat dit niet bleek te passen bij de werkcultuur in het museum. In 2021 zal een nieuwe start worden gemaakt met dit cao gerelateerde punt. Het overleg met de RVT heeft meer inhoud gekregen.

Thuiswerken

De coronacrisis heeft enorme invloed gehad op het museale bestaan. De bewegingsvrijheid van medewerkers werd teruggebracht tot het uitgangspunt 'er wordt zoveel mogelijk thuis gewerkt'. Voor veel medewerkers (met name op het gebied van publieksoptocht en begeleiding) was thuiswerken echter niet mogelijk. Veel overleg met en tussen medewerkers vond online plaats.

Een aantal werkzaamheden speelden zich wel in het museum af. Tentoonstellingen op- en afbouwen ging door, zodat alles op orde was om weer publiek te mogen ontvangen zodra dat mogelijk zou zijn. Ook de fysieke zorg voor de collectie kon uiteraard alleen worden gerealiseerd door in het museum te werken. Restauratoren beschikken over een eigen restauratie-atelier en konden zodoende doorwerken. Ook de tuinman kon zijn werkzaamheden blijven uitvoeren en in de meldkamer werd eveneens 'normaal' doorgewerkt.

Het gevoel van gezamenlijkheid kwam onder druk te staan. Het jaarlijkse personeelsuitje en het eindejaarsfeest gingen niet door. Van gewaardeerde collega's kon geen normaal afscheid worden genomen. 'Teams' bood deels uitkomst, daarnaast werd o.a. een nieuwsbrief voor het personeel ontwikkeld en werd een parallelle organisatie opgezet om de diverse vraagstukken die zich voordeden snel en goed te kunnen organiseren. Denk aan beleid rond werkplekken (thuis en in het museum) en het voldoen aan de nieuwe eisen en regels bij het heropenen van het museum.

Samenstelling personeel

Aantal fte 1-1-2020	115,8
Aantal fte 31-12-2020	114,88
Aantal medewerkers 1-1-2020	136 (man 68 / vrouw 69)
Aantal medewerkers 31-12-2020	135 (man 61 / vrouw 74)

**Kengetallen personele samenstelling
peildatum 31-12-2020**

Aandeel mannen	61
Aandeel vrouwen	74
Aandeel 55+	51
Aandeel 50 tot 55	19
Aandeel 40 tot 50	26
Aandeel 30 tot 40	29
Aandeel tot 30 jaar	13
Gemiddelde leeftijd	47

Ziekteverzuim

Verzuim 2017	5,17%
Verzuim 2018	6,68%
Verzuim 2019	6,81%
Verzuim 2020	7,23%

Bijzonderheden

Vanwege personele problemen van diverse aard zijn er bij de afdelingen Gebouwen & Installaties en de afdeling Financiën interim managers ingezet. Voor de inrichting van de IT organisatie is extern advies ingewonnen. Een stuurgroep ICT onder leiding van de adjunct directeur draagt zorg voor de uitwerking hiervan, zodat de afdeling kwantitatief en kwalitatief per 1 januari 2021 op niveau is.

Diversiteit

Bijna 25% van het personeel heeft op dit moment een bi-culturele achtergrond. Er zijn diverse stappen gezet om het personeelsbestand diverser te krijgen, maar dit gaat vrij langzaam omdat de personeelsmobiliteit laag is. Mede om die reden wordt bij de inhuur van freelancers en de flexibele schil van het museum diversiteit als zeer belangrijk criterium gehanteerd bij de selectie. Zo werkt de marketing- en communicatieafdeling bijvoorbeeld regelmatig samen met jonge beeldmakers met een biculturele identiteit. Sinds het project Glans en Geluk in 2019 is diversiteit en inclusie een vast thema binnen het MT en conservatorenoverleg en zoekt de creatieve staf naar nieuwe invalshoeken en selecties uit de collectie en werk- en presentatiewijzen.

Werving en selectie

Bij het vervullen van vacatures is het diverser krijgen van het personeelsbestand een belangrijk uitgangspunt. In alle fases van het selectieproces, vanaf de beschrijving van de functie tot en met de selectiegesprekken, staat het zoeken naar een diverse groep kandidaten centraal. Dit heeft geleid tot verrassende resultaten op diverse niveaus in de organisatie. Een inclusieve werving is dan ook een belangrijke taak van Irena Szarzynski, die in 2020 is gestart als hoofd P&O.

Nevenactiviteiten directie en managementteam

- **De heer drs. Benno Tempel, Algemeen Directeur.**
 - Voorzitter bestuur Stichting Van Doesburghuis
 - Vetting committee 19th century painting van de TEFAF
- **De heer ir. Hans Buurman, Adjunct directeur en hoofd bedrijfsvoering.**
 - Voorzitter klankbordgroep Museumkaart (Museumvereniging)
 - Voorzitter bestuur Stichting ACKU, Cultuurbureau Haagse Hogeschool/ Hogeschool InHolland
 - Lid van het bestuur Stichting Directie Haagse Musea
 - Secretaris van de stichting Partners In Toerisme Den Haag
 - Bestuurslid van de Stichting Museumnacht Kids
- **De heer drs. Doede Hardeman, Hoofd Collecties.**
 - Incidenteel adviseur voor het Mondriaan Fonds
- **De heer drs. Daniel Koep, Hoofd Tentoonstellingen.**
 - Geen nevenactiviteiten
- **Mevrouw drs. BEd. Jet van Overeem, Hoofd Educatie.**
 - Examinator Cultureel Erfgoed, Reinwardt Academie
 - Extern deskundige bij AKV | St. Joost – Avans Hogeschool Illustratie & Animatie
- **Mevrouw ir. Irma Benliyan, Hoofd Marketing en Communicatie.**
 - Lid Raad van Toezicht Motel Mozaïque
- **Mevrouw drs. Lisa Kölker, Hoofd Partnerships en Events.**
 - Lid Raad van Toezicht Theatergroep PlayBack
 - Lid Werkgroep Cultuur en Media van D66 Den Haag
- **De heer Martin Hazenbroek, Hoofd financiën.**
 - Geen nevenactiviteiten
- **Mevrouw drs. Anne de Haij, Directiesecretaris.**
 - Lid commissie Musea, Erfgoed en Monumenten, Amsterdamse Kunstraad
 - Lid commissie Museale collecties en erfgoed, Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur

Financiën

BATEN		Realisatie in €. 2020	Begroting in €. 2020	Realisatie in €. 2019
A SUBTOTAAL OPBRENGSTEN	€	4.621.782	6.113.000	9.618.005
Directe opbrengsten	€	3.215.056	4.433.000	6.249.886
A.1 Publieksinkomsten	€	2.519.912	3.518.000	5.381.741
A.2 Sponsorinkomsten	€	120.000	125.000	113.000
A.3 Overige directe opbrengsten	€	575.144	790.000	755.145
Indirecte opbrengsten	€	1.406.727	1.680.000	3.368.119
A.4 Diverse inkomsten	€	265.715	555.000	616.096
A.5 Bijdragen uit private middelen				
–Particulieren inclusief vriendenverenigingen	€	192.752	170.000	744.400
–Bedrijven	€	12.000	100.000	67.656
–Private fondsen	€	119.679	150.000	1.149.148
–Goede doelenloterijen	€	816.581	705.000	790.819
B SUBTOTAAL SUBSIDIES	€	13.069.723	10.749.000	11.546.981
B.1.2 Meerjarige subsidie Cultuurfondsen	€	125.000		163.400
B.3.1 Meerjarige subsidie Gemeente Den Haag	€	10.920.887	10.624.000	10.618.581
B.3.2 Overige subsidies Gemeente Den Haag	€	408.811	0	0
B.4.1 Overige subsidies/bijdragen uit publieke middelen	€	1.615.025	125.000	765.000
SOM DER BATEN (A+B)	€	17.691.505	16.862.000	21.164.986

LASTEN		Realisatie in €. 2020	Begroting in €. 2020	Realisatie in €. 2019
C SUBTOTAAL BEHEERLASTEN	€	6.644.314	6.385.100	6.265.850
C.1 Beheerlasten personeel	€	2.966.887	2.741.100	2.557.512
C.2 Beheerlasten materieel	€	3.677.427	3.644.000	3.708.338
D SUBTOTAAL ACTIVITEITENLASTEN	€	10.134.646	10.947.400	13.266.695
D.1 Activiteitenlasten personeel	€	6.293.379	6.738.400	6.798.026
D.2 Activiteitenlasten materieel	€	3.841.267	4.209.000	6.468.669
SOM DER LASTEN (C+D)	€	16.778.960	17.332.500	19.532.545
SALDO UIT GEWONE BEDRIJFSVOERING	€	912.546	-470.500	1.632.441
Saldo Rentebaten en -lasten	€	-12.688	0	569
EXPLOITATIE RESULTAAT voor belasting	€	899.858	-470.500	1.633.010
Vennootschapbelasting		0		0
EXPLOITATIE RESULTAAT na belasting en voor resultaat bestemming	€	899.858	-470.500	1.633.010
Toevoeging algemene reserve	€			-543.547
Onttrekking algemene reserve	€		470.500	
Toevoeging bestemmingsreserves	€	-627.838		-476.161
Onttrekking bestemmingsreserves	€	130.725		
Toevoeging bestemmingsfondsen	€	-917.752		-613.302
Onttrekking bestemmingsfondsen	€	515.007		
EXPLOITATIE RESULTAAT na resultaatbestemming	€	0	0	0
RESUME PERSONEELSKOSTEN		Bedrag	Bedrag	Bedrag
Totaal personeelskosten (C1+D.1)	€	9.260.265	9.479.500	9.355.538
- waarvan op vast contract	€	6.631.659	6.646.00	6.736.516
- waarvan op tijdelijk contract	€	795.448	1.143.500	462.404
- waarvan via inhuur (zzp-ers e.d.)	€	1.465.952	1.490.000	1.726.117
- waarvan reserveringen	€	113.802	0	184.800
- waarvan overige personeelskosten	€	253.404	200.000	245.701

Helena van der Kraan

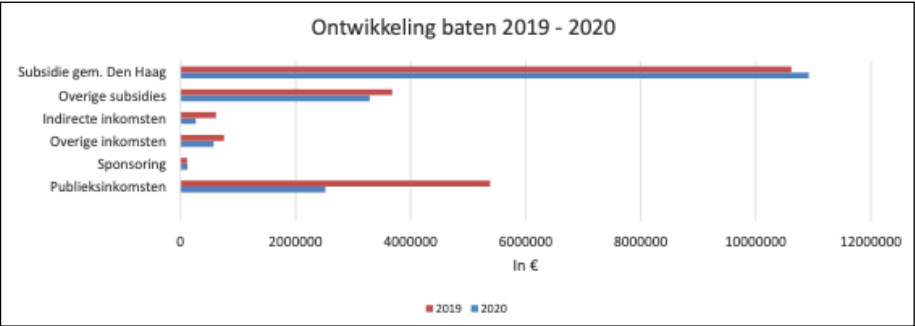
Baten 2020

De totale baten bedroegen € 17.691.505,- waarvan € 2.519.912,- aan publieksinkomsten. De baten waren € 829.505,- hoger dan de begroting van € 16.862.000,-.

In verband met de maatregelen omtrent de coronacrisis zijn de publieksinkomsten circa € 1.000.000,- lager uitgevallen dan begroot. Het museum is een deel van het jaar gesloten geweest en de maximale bezoekerscapaciteit werd beperkt. Het museum heeft zich kunnen beroepen op diverse steunmaatregelen, waaronder de tijdelijke Noodmaatregel Overbrugging Werkgelegenheid (NOW), de Compensatieregeling Coronacrisis Musea en de subsidieregeling herstelfonds cultuur Den Haag. In totaal bedroegen deze incidentele baten uit publieke middelen circa € 2.020.000,- terwijl deze niet begroot waren.

Het totaal aantal bezoekers in 2020 was 250.497 waarvan 200.866 bezoekers Kunstmuseum Den Haag en 49.631 bezoekers voor het Gem/Fotomuseum. Dit aantal is exclusief het aantal scholieren van het basisonderwijs. Het aantal bezoekers kwam daarmee 149.503 lager uit dan het begrote aantal bezoekers van 400.000.

Baten per categorie 2019 versus 2020.

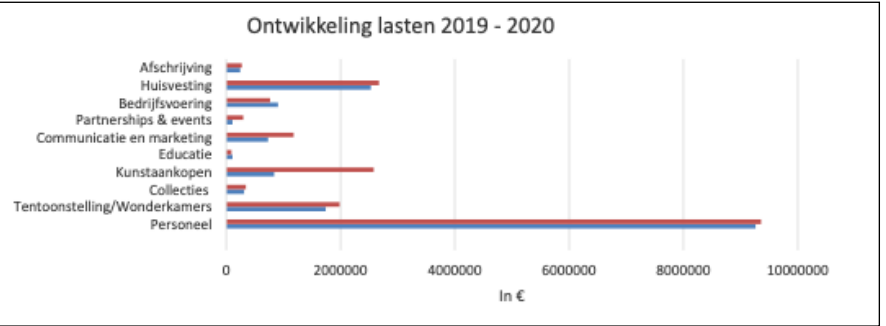
De eigen inkomsten van het museum, zoals de publiekinkomsten, directe en overige inkomsten, zijn in 2020 circa 19% van de totale baten. De subsidies/bijdragen van publieke en private fondsen zijn hier niet meegenomen omdat deze doorgaans eenmalig zijn.

Deze subsidies/bijdragen zijn direct toe te wijzen aan kunst-aankopen of tentoonstellings- of overige projecten. De overige baten zoals de subsidie van de gemeente Den Haag en de publiekinkomsten zijn jaarlijks terugkerende baten.

Lasten 2020

De totale lasten bedroegen € 16.778.960,-, dit is een daling van € 553.540,- ten opzichte van de begroting. Deze daling van de lasten ten opzichte van de begroting wordt vooral verklaard door lagere kosten voor tentoonstellingen en educatie in verband met beperkte activiteiten vanwege de coronacrisis. De gemeente Den Haag heeft in de loop van 2020 een huur-kwijtschelding met terugwerkende kracht van 8 maanden gegeven. Het gaat om een bedrag van ongeveer € 648.000,- excl BTW. Daarnaast zijn de inhuurkosten voor publieks-begeleiding significant lager dan begroot.

Lasten per categorie 2019 versus 2020.

Jan Taminiau (Topstuk)

Exploitatie resultaat 2020

Het exploitatieresultaat over 2020 bedroeg € 899.858,- positief. Hierbij wordt opgemerkt dat het overschot in de exploitatie enerzijds wordt veroorzaakt door incidentele baten zoals verkregen subsidies in het kader van de coronacrisis en een gedeeltelijke kwijtschelding van de huur van onroerend goed door de gemeente Den Haag, anderzijds door lagere kosten vanwege beperkte activiteiten.

Het exploitatieresultaat over 2020 is beïnvloed door incidentele baten en lasten van per saldo 1,3 miljoen euro welke in onderstaande tabel worden weergegeven.

€ mln.		
Exploitatieresultaat in de jaarrekening		0,9
Bij: Incidentele lasten:		
-Verbouwing Gember	0,2	
-Problematiek klimaatbeheersingssysteem Tuinzaal	0,2	
		0,4
Af: Incidentele baten:		
-Subsidies coronacrisis	2,0	
-Kwijtschelding huur onroerend goed gemeente Den Haag	0,6	
		2,6
Resultaat exclusief incidentele effecten 2020		1,3

Financiële positie 2020

De financiële positie van het museum is solide. Het museum beschikt over voldoende eigen vermogen en de liquiditeitspositie is ruim voldoende om aan kortetermijnverplichtingen te voldoen. Het saldo aan liquiditeiten nam per ultimo 2020 toe. De mutatie in de liquiditeiten 2020 wordt toegelicht bij het kasstroomoverzicht.

De financiële ratio's zijn als volgt:

Financiële ratio's	2020	2019	2018
Solvabiliteit	0,57	0,57	0,50
Current ratio	4,06	4,01	3,17
Verdien vermogen*	42%	91%	74%

*Verhouding eigen inkomsten/
structurele subsidies

		31 december 2020		31 december 2019	
ACTIVA					
A Vaste activa					
A.1 Materiele vaste activa	€	418.433		518.365	
Totaal vaste activa	€		418.433		518.365
B Vlottende activa					
B.1 Onderhanden projecten	€	95.002		193.264	
B.2 Voorraden	€	97.108		125.179	
B.3 Vorderingen	€	688.666		2.257.572	
B.4 Vooruitbetaalde bedragen	€	241.193		210.037	
B.5 Liquide middelen	€	12.112.095		8.869.801	
Totaal vlottende activa	€		13.234.064		11.655.853
TOTAAL ACTIVA	€		13.652.497		12.174.218
PASSIVA					
C Eigen vermogen					
C.1 Algemene reserve	€	2.339.718		2.339.718	
C.2 Bestemmingsreserves	€	2.466.588		1.969.475	
C.3 Bestemmingsfondsen	€	3.027.946		2.625.201	
Totaal eigen vermogen	€		7.834.252		6.934.394
D Voorzieningen					
E Langlopende schulden			-		-
D.1 Voorzieningen	€	293.525		246.119	
D.2 Voorzieningen Meerjaren Onderhoudsplanning	€	2.265.456		2.085.931	
Totaal voorzieningen	€		2.558.981		2.332.050
E. Schulden					
E.1 Lang lopende schulden	€		-		2.000
E.2 Kortlopende schulden					
Crediteuren	€	578.249		719.597	
Overige schulden	€	1.481.743		1.725.638	
Overlopende passiva	€	1.199.272		460.539	
Totaal kortlopende schulden	€		3.259.264		2.905.774
TOTAAL PASSIVA	€		13.652.497		12.174.218

Bijlagen 2020

Mondriaan, Rode wolk (Topstuk)

Verwervingen 2020

Aankopen

146 aankopen bevatten:

- 19 schilderijen
- 7 beeldobjecten
- 13 prenten
- 25 foto's
- 55 kunstnijverheid objecten modern
- 2 kunstnijverheid objecten oud
- 25 objecten mode en kostuum

Schenken

530 schenken bevatten:

- 17 schilderijen
- 5 beeldobjecten
- 53 foto's
- 1 bibliofoon
- 163 kunstnijverheid objecten modern
- 290 objecten mode en kostuum
- 1 muziekinstrument

Langdurige bruiklenen

51 bruiklenen aan het museum bevatten:

- 24 schilderijen
- 1 prent
- 2 tekeningen
- 5 beeldobjecten
- 19 kunstnijverheid objecten modern

Verwervingen per afdeling

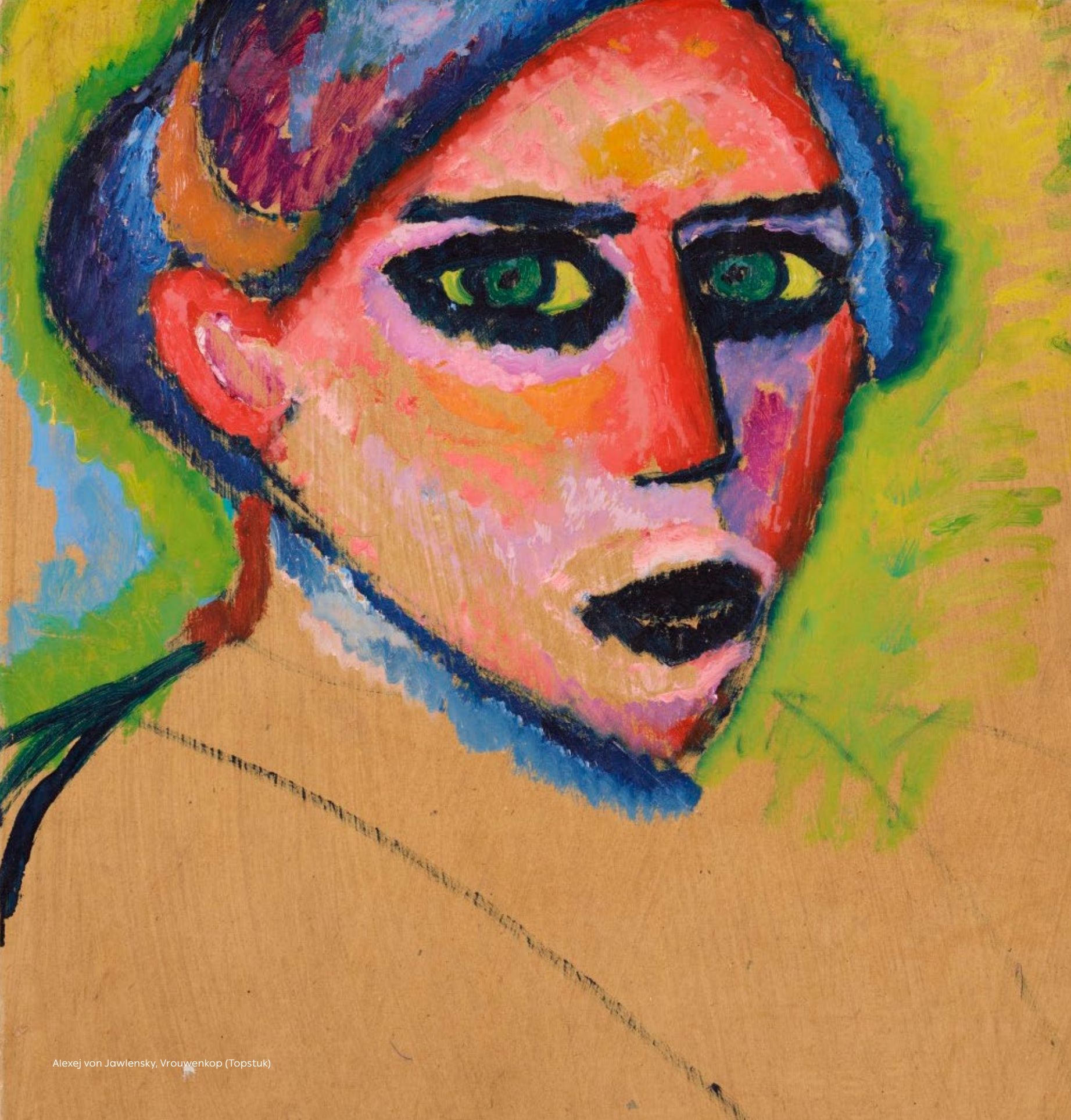
Moderne Kunst	172
Toegepaste kunst	239
Mode & Kostuum	315
Muziek	1
Totaal 2020	727

Bruikleengevers

Samenwerkingspartners Nederland

- Singer Laren
- De Ketelfactory
- Rijksmuseum Twenthe
- Dordrechts Museum
- Escher in het Paleis
- Nationaal Archief
- Van Gogh Museum
- Museum Catharijnconvent
- Museum Het Schip Amsterdam
- Villa Mondriaan
- CODA Museum
- Museum Beelden aan Zee
- Stedelijk Museum Amsterdam
- Nederlands Zilvermuseum
- Zaan Museum
- Museum Het Valkhof
- Wereldmuseum
- Mondriaanhuis Amersfoort
- Venduehuis
- Het Noordbrabants Museum
- Museum MORE
- Allard Pierson
- Club Solo
- Centraal Museum

Alexej von Jawlensky, Vrouwenkop (Topstuk)

Samenwerkingspartners Buitenland

- Hyogo Prefectural Museum of Art
- Musée de Pont-Aven
- Kunstmuseum Pablo Picasso Münster
- Saint Louis Art Museum
- Museo Thyssen-Bornemisza
- Babican Centre
- Fundación Juan March
- Victoria & Albert Museum
- Museum Sinclair-Haus
- The Museum of Modern Art (MOMA)
- Museum Wiesbaden
- De stad Oostende – De Venetiaanse Gaanderijen
- Leopold-Hoesch-Museum & Papiermuseum Düren
- Martin-Gropius-Bau
- Landesmuseum Württemberg
- Kunsthaus Dahlem
- National Gallery of Ireland
- Musée d'Orsay
- Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofia
- The Peabody Essex Museum

Uitgeleende objecten

Binnen Nederland	211
Buitenland	260
Totaal 2020	471

Publicaties 2020

A.R. Penck : how it works

curated by Hans Janssen. - Köln : Walther König, 2020. - 499 p. : ill. ; 31 cm. Uitg. t.g.v. de gelijknamige tentoonstelling in het Kunstmuseum Den Haag van 15 februari t/m 10 mei 2020
ISBN 978-3-96098-789-5

Breitner vs Israëls: vrienden en rivalen

Frouke van Dijke. - Zwolle: Wbooks, 2020. - 222 p. : ill. ; 29 cm
Uitg. t.g.v. de gelijknamige tentoonstelling in het Kunstmuseum Den Haag, van 1 februari t/m 10 mei 2020
ISBN 9789462583832

Eddy Posthuma de Boer - De eerste foto van God

red. Roel Rozenburg, Wim van Sinderen, Willemijn van der Zwaan. Den Haag: Hollandse Beelden, 2020. - 128 p. : ill. ; 23 cm
Uitg. t.g.v. de gelijknamige tentoonstelling in het Fotomuseum Den Haag van 18 januari tot 23 augustus 2020
ISBN 978-90-76915-56-2

Helena van der Kraan - Portretten = Helena van der Kraan - Portraits

Fotogr. en tekst Helena van der Kraan ; red. Wim van Sinderen en Willem van Zoetendaal. - Amsterdam : [S.l.], 2020. - [...] p. : ill. ; 29 cm. Uitg. t.g.v. de tentoonstelling 'Helena van der Kraan : Beer & Teddy' in het Fotomuseum Den Haag van 4/4/2020 t/m 1/11/2020
ISBN 978-90-72532-43-5

Kati Heck : Hauruck

Ben Eastham. - [S.l.] : Hannibal, 2020. - 215 p. : ill. ; 30 cm
ISBN 9789463887458

Koninklijk Blauw : het mooiste Delfts aardewerk van Willem en Mary

Red. Suzanne M.R. Lambooy ; met bijdr. van Femke Diercks... [et al.]. - Den Haag [etc.] : Kunstmuseum Den Haag [etc.], 2020. - 288 p. : ill. ; 24 cm. Dl. VI: Delfts aardewerk: Geschiedenis van een nationaal product
ISBN 978-94-6262-284-5

Lucassen

Benno Tempel... [et al.] ; transl. Lucelle Pardoe. - Amsterdam : Samsara, 2020. - 176 p. : ill. ; 32 cm
Uitg. t.g.v. de gelijknamige tentoonstelling in het Kunstmuseum Den Haag van 29 februari t/m 7 juni 2020
Met noten en bibliogr
ISBN 9789492995605

Norbert Schwontkowski : some of my secrets

Hrsg. Christoph Schreier. - Köln : Wienand Verlag, 2019. - 189 p. : ill. ; 29 cm. Uitg. t.g.v. de gelijknamige tentoonstellingen in Kunstmuseum Bonn, van 31 oktober 2019 tot 16 februari 2020, in Kunsthalle Bremen van 21 maart tot 2 augustus 2020 en in het Kunstmuseum Den Haag van herfst 2020 tot voorjaar 2021
ISBN 978-3-86832-527-0